

**KULTURHISTORISK INVENTERING I
SUNNE KOMMUN 1993
LYSVIK SOCKEN**

RAPPORT FRÅN VÄRMLANDS MUSEUM

FÖRORD

Värmlands Museum har under sommaren 1993 på uppdrag av Sunne kommun utfört en kulturhistorisk bebyggelseinventering i Lysviks socken. Fältarbetet har utförts av byggnadsantikvarie Olle Lind, som också svarat för bearbetning och presentation av materialet. Arbetet har stått under ledning av antikvarie Elisabeth Backman, Värmlands Museum.

Under hösten 1992 inventerade antikvarie Anders Jansson samtliga registrerade jordbruksfastigheter i Lysviks socken inom ramen för LiM-projektet (Livsmedelspolitikens Miljöeffekter). Projektet initierades och finansierades av riksantikvarieämbetet och delar av materialet har också kunnat komma till användning i denna undersökning.

Det arkeologiska avsnittet är utarbetat av antikvarie Pernilla Gunnarsson vid Värmlands Museums arkeologiska uppdragsverksamhet.

Det är angeläget att kommunen och enskilda följer upp inventeringens syfte och verkar för att de kulturhistoriskt värdefulla miljöerna och byggnaderna, som finns redovisade i utredningen, bevaras och vårdas.

Det arbete som Sunne kommun påbörjade 1977 med att socken för socken låta inventera bebyggelsen i kommunen avslutas nu i och med att inventeringen av Lysviks socken är klar. Vår förhoppning är att kommunen skall gå vidare och låta göra ett kommunalt kulturmiljöprogram och i samband med det låta trycka en illustrerad sammanställning över inventeringarna i kommunen. Resultaten från de kulturhistoriska bebyggelseinventeringarna blir på så sätt mer tillgängligt för kommunens invånare och besökare.

Karlstad januari 1994

Barbro Mellander

Bitr. landsantikvarie

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	<u>Sida</u>
INLEDNING	3
Bakgrund och syfte	3
Urval	3
NATUR OCH BEBYGGELSE	4
KORT HISTORIK	5
GÅRDS- OCH BYGGNADSTYPER	6
Manbyggnader	7
Uthus	7
FÄRG OCH MATERIAL	8
VÅRD OCH VÄRDE	8
LAGAR	10
Kulturminneslagen	10
Plan- och bygglagen	10
MILJÖER AV SÄRSKILT KULTURHISTORISKT INTRESSE	12
Myringsbyn	12
Ransby	13
Råby/Hagarna	13
Skäggegårdssätter	13
FÖRTECKNING ÖVER SÄRSKILT BEAKTNINGSVÄRDA BYGGNADER/GÅRDAR I LYSVIKS SOCKEN	14
FORNLÄMNINGAR I LYSVIKS SOCKEN	28
Vård och information	29
Fornlämningsanalys	30
Lösfynd	31
Fasta fornlämningar	34
Historiska lämningar	37

INLEDNING

Bakgrund och syfte

Denna skrift utgör en sammanställning över en kulturhistorisk byggnadsinventering av Lysviks socken i Sunne kommun. Värmlands museum har gjort inventeringen på uppdrag av Sunne kommun. Fältarbetet utfördes under hösten 1992 och sommaren 1993 av byggnadsantikvarierna Anders Jansson och Olle Lind. Ansvarig för inventeringen har varit byggnadsantikvarie Elisabeth Backman.

Under hösten 1992 inventerade Anders Jansson samtliga registrerade jordbruksföretag i Lysviks socken inom ramen för LiM-projektet (Livsmedelspolitikens Miljöeffekter). Sommaren 1993 inventerade Olle Lind övriga byggnader av kulturhistoriskt intresse i socknen. De inventerade byggnaderna har dokumenterats genom fotografier och standardiserade inventeringsblanketter.

Syftet med inventeringen har varit att få en översikt över de kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer som finns i socknen. Denna rapport är, tillsammans med inventeringsmaterialet, avsett att kunna fungera som ett kunskapsunderlag vid kommunens byggnadlovsgranskning och planarbete. Syftet har också varit att detta arbete skall kunna tjäna som en del av underlaget till ett kulturmiljövårdsprogram för Sunne kommun. Förhoppningsvis kan inventeringen också bidra till att öka intresset bland invånarna i Lysvik för de kulturhistoriska värdena i bebyggelsen. Här har hembygdsföreningen en viktig roll att spela.

Urval

Inventeringen har varit av selektiv art. Endast byggnader och gårdar som bedömts ha kulturhistoriskt värde har tagits med i det slutliga inventeringsmaterialet. Ett urval av de kulturhistoriskt intressanta objekten bland samtliga de inventerade aktiva jordbruken inom ramen för LiM inventeringen har därför gjorts.

Vid urvalet av inventerade objekt har främst ålder och autencitet varit avgörande. Om byggnaden eller gårdsanläggningen ingår i en större helhetsmiljö av kulturhistoriskt värde har också haft betydelse.

Av de inventerade fastigheterna har 67 särskilt beaktansvärda gårdsmiljöer och enstaka byggnader valts ut. Dessa beskrivs kortfattat in en förteckning i denna rapport. Vid urvalet av dessa speciellt beaktansvärda objekt har särskilt avseende fästs vid graden av ursprunglighet. Enbart en byggnads ålder utgör inte ett tillräckligt skäl för att den skall tas med i förteckningen om den är förändrad genom t.ex. tilläggsisolering. Ett 1920- eller 1930-tals hus i mycket ursprungligt skick har således bedömts som kulturhistoriskt intressantare än en starkt förändrad 1700- eller 1800-talsbyggnad. Målsättningen vid urvalet av speciellt beaktansvärda objekt har också varit att de skall ge en representativ bild av i socknen vanliga byggnadstyper och gårdsmiljöer från olika tidsepoker och sociala grupper. Av vissa tidigare vanliga, äldre byggnadstyper, t.ex. knuttimrade stallbyggnader med svalgång, återstår idag endast enstaka exemplar. Det vanliga har blivit det unika. På samma sätt kan om några decennier genom jordbrukens rationalisering idag fortfarande vanliga byggnadstyper från 1800-talets slut och 1900-talets första halvsekel ha blivit ovanliga. Det är därför betydelsefullt att i tid slå vakt inte bara om den timrade linbastun

från 1700-talet utan även om t.ex. den välbevarade ladugårdslängan från sekelskiftet eller ännu oförändrade manbyggnader från 1920-talet.

Det bör här understrykas att det faktum att en byggnad eller gård inte tagits med i förteckningen över särskilt beaktansvärda objekt inte innebär att den skulle sakna kulturhistoriskt värde. Även beträffande nya eller starkt förändrade byggnader är det betydelsefullt att de med omsorg anpassas till den lokala byggnadstraditionen vad gäller skala, färgsättning och materialval. Särskilt viktigt är detta då de ingår i en större helhetsmiljö med många välbevarade hus eller intressant kulturlandskap.

NATUR OCH BEBYGGELSE

Lysviks socken ligger på båda sidor om Övre Fryken, som delar socknen i en mindre västlig och en större östlig del. Socken utgör den nordligaste delen av Sunne kommun.

Lysvik får mycket av sin karaktär genom den långsmala Fryken. På båda sidor om sjön reser sig bygden stegvis upp mot barrskogsklädda höjdsträckningar. Bebyggelsen är främst koncentrerad till Frykens stränder. Här återfinns socknens kärnbygd med Lysviks samhälle på den östra stranden med kyrkan och järnvägsstationen. En relativt tät bebyggelse finns även på den västra sidan av Fryken kring Bjälverud, Råby och Gullsby. Tätare bebyggelse finns i övrigt främst utmed Björka älvs dalgång, vid St. Lisjön och i Lövstaholm i socknens sydöstra hörn.

Stora delar av socknen utgörs av obebyggd skogsmark med huvudsakligen barrskogsvegetation. Betydande arealer, t.ex. vid St. Lisjön, upptas också av mossmarker, som förr utnyttjades för torvtäkt. Bebyggelsen är i regel ganska tät i den odlade bygden – ofta koncentrerad till mindre bybildningar. Ensamgårdar förekommer dock också, särskilt i de skogsrika delarna av socknen. De äldre gårdarna har ofta lidläge i skogskanten med ängar och åkrar på sluttningen nedanför gårdstunet. Vissa gårdar är högt belägna och utgör troligen spår av finnbebyggelsen i socknen. Trots att många jordbruk lagts ner hävdas ännu stora delar av odlingslandskapet. Socken är en utpräglad småbruksbygd med få större egendomar. Jorden är ofta uppdelad på ett stort antal skiften. I den odlade bygden, framförallt runt Fryken och Björkälvens dalgång är landskapet omväxlande med såväl öppna åker- och ängsmarker som skogspartier.

Det småbrutna kulturlandskapet, huvudsakligen utnyttjat för boskapsskötsel, skänker tillsammans med de ofta vidsträckta utblickarna över den kuperade Fryksdalen stora skönhetsupplevelser.

Lysviks samhälle är det enda egentliga samhället i socknen. Av den tidigare talrika säterbebyggelsen återstår idag ett mindre antal säterställen. Utmed Fryken, Jangens och St. Lisjöns stränder har under de senaste decennierna en ganska omfattande fritidshusbebyggelse vuxit fram.

KORT HISTORIK

Frykens dalgång kom tidigt att befolkas. Den långsmala sjön utgjorde en viktig kommunikationsled mellan norra Värmland och Vänerbygden. Ett stort antal bronsåldersrösen på Frykens östra strand, i norra delen av socknen vid Skönberga/Vålberga och på Storön ute i sjön tyder på att området varit av betydelse redan under bronsåldern.

Lysvik var troligen en av de fyra platser i Fryksdalen som i Västgöotalagen uppges ha haft kyrka. I början av 1500-talet fanns följande skattlagda byar: Backa, Åsegård, Skäggegård, Stävarby, Myringby, Ransby, Berga och Västra Berga. Under 1500-talet skedde troligen en expansion av den odlade bygden och vid mitten av 1600-talet hade ett ytterligare antal skattlagda byar tillkommit: Gällserud, Kårrud, Strandvik och Öjenäs på östra sidan Fryken samt Bjälverud, Gullsby, Råby och Väsby på den västra sidan. Från 1640-talet finns lantmäterikartor över flera av socknens byar.

Den odlade bygden var koncentrerad till Frykens stränder. Det huvudsakligen på boskapsskötsel inriktade jordbruket utnyttjade dock genom sätrar även de högre belägna delarna av socknen. Under 1700- och framförallt 1800-talet kom genom folkökningen en omfattande nyodling att äga rum i socknen. Många av de tidigare sätrarna omvandlades till permanenta bosättningar såsom byarna Ransbysäter och Skäggegårdssäter. Ett stort antal torp och smågårdar togs också upp i de högre belägna skogsområdena. En omfattande hemmansklyvning splittrade upp jorden på ett stort antal brukningsenheter. Eftersom de vidsträckta utmarkerna genom säterdrift kunde utnyttjas för boskapshållningen räckte en relativt liten areal odlad jord för att skapa en ny gård. Många på torpen och de mindre gårdarna var dock för sin försörjning beroende av inkomster från arbetsvandringar till andra delar av landet, bl.a. med timmerkörning.

I socknens sydöstra hörn anlades 1750 Lövestaholms järnbruk för att utnyttja vattenkraften i Jangsälven och den rika tillgången på skog. Lämningar av tidigare försök med järnhantering finns på några ställen i socknen. Lövestaholms järnbruk var i drift fram till den stora bruksdöden på 1880-talet. Förutom de direkta arbetstillfällena för brukets anställda innebar bruksdriften möjligheter till inkomster också för traktens bönder genom försäljning av träkol och körslor. Idag återstår endast ett blåsmaskinhus och vissa lämningar av grunder och fördämningar. Den gamla bruksherrgården står också kvar, men i starkt förändrat skick. Mot 1800-talets slut övertas järnframställningens betydelse av trähanteringen med anläggandet av bl.a. ångsågar vid Lysviks samhälle. Flera vattendrivna sågar fanns också, t.ex. Hedarnas såg.

Näringsfriheten ledde under 1800-talets andra hälft till att ett antal handelsbodas anlades runt om i socknen. En relativt välbevarad lanthandelsmiljö finns bevarad i Hagarna i Råby. I anslutning till Berga gård står en ålderdomlig handelsbod, enligt uppgift från 1848.

Införandet av den allmänna folkskolan ledde till att en rad skolbyggnader fick uppföras i socknen. Det äldsta skolhuset, troligen från ca 1843, utgör idag Lysviks hembygdsgård och är flyttad till Berga gård. Äldre skolbyggnader från sekelskiftet finns också i bl.a. Mallbacken, Sätergården och Ransbysäter.

Väckelserörelsen under 1800-talets slut och 1900-talets början kom till uttryck i frikyrkobyggnader i bl.a. Sätergården, Lysviks samhälle och Bjälverud. Särskilt Bjälveruds missionshus utgör ett välbevarat exempel på denna byggnadskategori.

Frykens dalgång har sedan unninnes tider varit ett viktigt kommunikationsstråk. Längre var själva sjön den kanske viktigaste färdleden. Att vattnet band samman snarare än åtskilde vittnar socknens utbredning på båda sidor om sjön där avståndet landvägen är 4 – 5 mil. Under 1800-talet startades regelbunden ångbåtstrafik på sjön. Den förlorade sin betydelse först med järnvägens byggande ca 1915.

Den gamla landsvägen från Karlstad följde den östra sidan av Fryken. Gården Hallarna i Strandvik i socknens södra del fungerade som gästgivargård. Äldre milstenar finns bevarade bl.a. vid södra infarten till Lysviks samhälle och vid Skönberga. Även en del vägållningsstenar påminner om hur traktens bönder i äldre tider fick svara för vägunderhållet. Frykdalsbanans dragning genom socknen innebar förbättrade kommunikationer. Stationsbyggnader uppfördes i Ivarsbjörke och i Lysviks samhälle, vars karaktär av socknens centrum härigenom förstärktes. Här startades bl.a. hotell och flera affärer. Egnahemsvillor i 1920-talsstil uppfördes kring stationen.

Mot 1800-talets slut började befolkningsutvecklingen i socknen att stagnera efter den tidigare under 1800-talet snabba befolkningsökningen. Utflyttningen gick såväl till de norrländska sågverksdistrikten som till Amerika. Denna utveckling fortsatte under 1900-talet och i synnerhet efter 2:a världskriget genom jord- och skogsbrukens rationalisering. Resultatet har blivit att många av de torp och mindre gårdar som togs upp under 1800-talet övergivits eller i en del fall omvandlats till fritidsbostäder. Den tidigare för trakten så viktiga säterdriften tynade bort på 1940- och 1950-talen. Många av säterstugorna har försvunnit men fortfarande finns ett mindre antal kvar t.ex. den välbevarade säterstugan i Nolsjöbergssätter.

GÅRDS- OCH BYGGNADSTYPER

Det är svårt att urskilja några helt entydiga mönster vad gäller gårdstyper. Allmänt karakteriseras gårdsbebyggelsen av månghussystemet med flera fristående byggnader för olika funktioner. Byggnaderna är ofta ganska utspridda. En relativt vanlig gruppering av husen särskilt för gårdar med lidläge är att uthusbyggnaderna grupperas som flyglar på båda sidor nedanför manbyggnaden. På mera plana lägen är ofta gårdens byggnader placerade i en vid kvadrat eller rektangel.

En för traktens förhållande normalstor bondgårds byggnadsbestånd omfattade i regel minst följande byggnader förutom manbyggnaden: stall, ladugård/loge, vedbod, visthusbod ("matbod") och jordkällare. Jordkällaren är ofta påbyggd med en källarbod, som användes som sommarbostad för gårdens ungdomar eller tjänstefolk. Relativt vanligt förekommande är dessutom torvströhus (en omfattande torvbrytning skedde förr i socknen), bykhus, smedja, höns- svin- och fårhus samt snickarbodar och mjölkhus. På många gårdar har man också tillämpat systemet med särskilda sommarladugårdar och ibland även sommarstugor.

Manbyggnader

På de mindre gårdarna synes i äldre tider en typ av manbyggnad i 1 våning med enkelstugeplan ha varit vanlig. Entrén är ofta asymmetriskt placerad på ena långsidan av huset med två fönster vid ena sidan av dörren (t.ex. den äldsta manbyggnaden på gården Näståsen, Ransby 1:159). På de lite större gårdarna blev det från 1700-talets slut fram till ca 1870 vanligt med den för Värmland vanliga typen av manbyggnader i 2 hela våningar. Även på dessa är entrén ofta asymmetriskt placerad på ena långsidan (t.ex. Storgården, Myringbyn 1:4). Ganska få av denna byggnadskategori är bevarade i Lysviks socken. Mot 1800-talets slut fram till 1920-talet ersätts dessa höga och i regel smala hus av bredare byggnader i 1½ våning. Dessa har oftast mera symmetriskt uppbyggda fasader med en centralt placerad veranda och frontespiser på båda långsidorna (t.ex. Nilsby, Ransby 1:475).

På torp och smågårdar blev det under 1800-talets slut och 1900-talets början vanligt med en smal och relativt hög manbyggnadstyp i 1½ våning. Dessa hade en farstuutbyggnad med en slags frontespis. Den för hela landet vanliga typen av egnahemsbyggnader med brutet tak slår igenom på 1920- och 30-talen. Särskilt i Lysviks samhälle och på västra sidan av Fryken blir denna byggnadstyp vanlig.

Manbyggnaderna har i regel haft en ganska sparsam utsmyckning. På en del äldre boningshus kan man återfinna de för Värmland typiska lunettfönstren med triangulär inramning som prydnad (t.ex. Hagarna, Råby 1:78). Farstuvistarna är ofta enkla och består av fyra stolpar, som bär upp ett snedtak. Vanligen saknas räcken och i stället står två soffor eller bänkar i vinkel på båda sidor om dörren. I interiörerna kan särskilt spisarna med de för regionen typiska klockliknande spiskuporna nämnas.

Uthus

Stallbyggnaden är ofta den av uthusen som är placerad närmast manbyggnaden. Stallet är i allmänhet en egen separat byggnad, men det förekommer också gårdar där stallet byggs samman i en länga med ladugård och loge. I socknen finns några få exemplar bevarade av en i äldre tider vanlig typ av helt timrad stallbyggnad i 2 våningar med loftgång, s.k. loftstall (t.ex. Där Sör i Sätra, Sätergården 1:5). På senare byggda stall är endast stallrummet timrat.

På äldre gårdar är ladugård och loge ofta byggda bredvid varandra och i timmer samt som två klart urskiljbara byggnadskroppar där logen är högre och ladugården lägre. Mot 1800-talets slut och under 1900-talet byggs ladugård och loge samman i en enda länga. Själva ladugårdsdelen uppförs då i allmänhet av tegel.

Till gårdarna hör ofta också en särskild visthusbod eller s.k. "matbod". Denna i regel helt timrade byggnad har vanligen ingång från gaveln, men det finns också varianter med ingång från långsidan med svalgång (t.ex. Västra Hedarna, Lysviks-Backa 1:36). Visthusboden kan vara i 1 eller relativt vanligt i 2 våningar (t.ex. Ängsbråten, Öjenäs 1:188). I visthusboden förvarades bl.a. säd och saltat fläsk men även kläder och dylikt. Såsom något av gårdens "kassavalv" var dessa byggnader ofta de mest välbyggda av uthusen och de enda som var försedda med riktiga lås.

Gårdssmedjor är relativt vanligt förekommande. Ett särskilt kolhus finns bevarat i anslutning till smedjan i Nol i Syberg (Myringbyn 1:14). P.g.a. eldfaran är smedjorna placerade en bit bort från gårdsplanen. Detta gäller även linbastur. Dessa synes ofta ha varit en gemensam angelägenhet för en by. Bevarade linbastuexemplar finns bl.a. i Strandvik och Ransbysäter. Bland övriga uthus kan nämnas att en kölna för mältning av säd finns bevarad i Myringbyn (1:14).

FÄRG OCH MATERIAL

Bebyggelsen i Lysviks socken har präglats av den goda tillgången på skog. En väl utvecklad timmerbyggnadsteknik har vuxit fram och kan fortfarande iakttagas fr.a. i bevarade äldre uthus. Trä har således varit det helt dominerande byggnadsmaterialet. Fr.o.m. 1800-talets slut och under 1900-talet kom sågverksindustriens utveckling att leda till att de helt timrade uthusen ersattes med plankbyggnader. Själva ladugården börjar man vid denna tid ofta uppföra av tegel. Teglet brändes ofta på platsen, ibland med inblandning av sågspån, s.k. sågspånstegel. Vissa ladugårdar uppfördes även med den speciella knubbtekniken, d.v.s. vedträn i bruk. Det finns exempel på att sågspånstegel även användes för manbyggnader (t.ex. Västra Hedarna, Lysviks-Backa 1:36). Manbyggnaden byggdes dock i regel med timmerstomme fram till 1930-talet då plankstommar blev vanliga. Genom utvecklingen av såghanteringen blev det under 1800-talet vanligt med brädklädsel på husen. Vid sekelskiftet kom en del av de lite större manbyggnaderna att uppföras med liggande fasspontpanel i stället för den annars vanliga locklist- och lockpanelen.

På de äldre timmerbyggnaderna i socknen är det vanligt med de för Värmland karaktäristiska mångåstaken, d.v.s. tak med många takåsar. Fram till ca 1940-, 1950-talen var stickor det vanligaste taktäckningsmaterialet. Det har under de senaste decennierna så gott som fullständigt undanträngts av plåttaken.

Vad gäller färgsättningen av hus i Lysviks socken är rödfärgen den dominerande. När det blev vanligt att måla sina hus har inte kunnat fastställas, men allmänt kan sägas att det var under 1800-talet som det blev brukligt bland allmogen att rödfärga sina hus. På sätrar och en del timrade uthus har det äldre bruket att låta virket gråna av sig själv levt kvar. Rödfärgen har inte bara använts till uthusen utan även varit mycket vanlig som färgsättning på manbyggnaderna. På de lite större mangårdsbyggnaderna som uppfördes kring sekelskiftet 1900 blev det dock, som på andra håll i landet, vanligt med målning av fasaderna med ljusa oljefärger.

VÅRD OCH VÄRDE

Fram till långt in på vårt århundrade ingick husbyggandet som ett naturligt inslag i den till stora delar på självförsörjning inriktade hushållningen. Man utnyttjade i hög grad de lokala materialen, i första hand trä, och de egna kunskaperna. Under de senaste decennierna har dessa förhållanden förändrats framförallt genom tillkomsten av industriellt tillverkade material såsom billiga plåttak och betong för grunder. De nya materialen har inte bara använts till nybyggnader utan i hög grad även kommit att prägla den äldre bebyggelsen, i synnerhet manbyggnaderna. Många äldre hus har "rustats" till oigenkänlighet genom tilläggsisolering, nya fönster och dörrar samt byte av tak. Vår tids totalrenoveringar med fullständigt byte på en gång av fasad och takmaterial innebär tvära brott i byggnadernas historiska kontinuitet. Varje utvändigt tilläggsisolering med fasadbyte, även en som

anpassas till husets tidigare utseende, innebär att byggnadens kulturhistoriska värde till största del går till spillo. Genom tilläggsisolering och nytt fasadmaterial kommer vi att stå inför en till det yttre ny byggnad. I stället för att vara ett dokument över de materiella begränsningar och estetiska ideal, som rådde vid byggnadens tillkomst kommer den att präglas av vår tids förhållanden. Den autentiska känsla, som endast årens patina kan ge är värd att vårda! Det är därför av stor betydelse att de manbyggnader i Lysviks socken, som ännu är i någorlunda ursprungligt skick så får förbli.

Hoten mot socknens kulturhistoriska värden kommer dock inte enbart från okänslig modernisering utan i minst lika hög grad från jord- och skogsbrukets rationalisering med åtföljande avfolkning. Ett stort antal småbruk har lagts ned vilket innebär att de många uthusbyggnaderna förlorar sin funktion. På de fortfarande aktiva lantbruken kräver ofta den moderna formen av jordbruk en annan typ av byggnader än de som traditionellt varit vanliga. Genom säterdriftens upphörande har den huvudsakliga användningen av säterstugor upphört. Många fastighetsägare gör dock stora insatser för att hålla sina uthusbyggnader, varav många av klar överlopskaraktär, i stånd. Om de än ur estetisk och kulturhistorisk synpunkt är föga tilltalande, har dock plåttaken inneburit att många byggnader fortfarande står kvar, som eljest skulle ha skattat åt förgängelsen. För förståelsen av hur landskapet tidigare brukats och för landskapsbilden spelar de många faluröda uthusen en stor roll. Det är därför av stor betydelse att de kan bevaras. Detta gäller i synnerhet de äldre timmerbyggnader och säterställen som ur ett nationellt perspektiv är utmärkande för området. Men även senare uthusbyggnader, från början av vårt sekel har, som tidigare påpekats, ett värde som dokument över en idag till stora delar svunnen småbrukarkultur.

Jord- och skogsbrukens strukturrationalisering har också inneburit stora förändringar för kulturlandskapet. Tidigare åker- och ängsmarker har skogsplanterats eller vuxit igen. Hagmarker har övergått till skog. Fortfarande finns dock mycket av det småbrutna, öppna landskapet kvar. På vissa håll ser man dock tydliga tecken på en "förslumning" av landskapet med igenbuskning och förfallande byggnader, t.ex. vissa delar kring Sätergården.

Det är av stor betydelse för bevarandet av socknens omväxlande karaktär, präglad av på boskapsskötsel inriktade småbruk, att de ännu öppna markerna hävdas. Bebyggelse och omgivande kulturlandskap är organiskt framvuxna som delar av samma geografiska och kulturella förutsättningar. För en djupare förståelse och upplevelsen behöver båda bevaras för framtiden.

LAGAR

Kulturminneslagen

I Kulturminneslagen anges det inledningsvis att vården av vårt kulturarv är en nationell angelägenhet, som angår alla, både myndigheter och enskilda. Detta innebär att den som planerar eller utför ett arbete skall se till att skador på kulturmiljön såvitt möjligt undviks eller begränsas.

En byggnad kan förklaras som byggnadsminne av länsstyrelsen, enligt kulturminneslagen 3 kap, 1 §, om byggnaden är synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde eller om den ingår i ett synnerligen märkligt bebyggelseområde. Bestämmelserna om byggnadsminne kan också tillämpas på park, trädgård eller annan anläggning av kulturhistoriskt värde.

När en byggnad förklarats som byggnadsminne skall länsstyrelsen utfärda skyddsföreskrifter, som anger hur byggnaden skall vårdas. Skyddsföreskrifterna skall så långt som det är möjligt utformas i samförstånd med den som äger byggnaden och får inte vara mer omfattande än vad som är oundgängligen nödvändigt för att bibehålla byggnadsminnets kulturhistoriska värde. Ägare till fastighet som förklarats som byggnadsminne kan kräva ersättning av staten om de skyddsföreskrifter som utfärdats utgör hinder för rivning av en byggnad och skadan därav är betydande eller innebär att pågående markanvändning avsevärt försvåras. Ansökan om att en byggnad skall förklaras som byggnadsminne kan göras av var och en eller tas upp av länsstyrelsen på eget initiativ.

Vården av kyrkor byggda före 1939 står under Riksantikvarieämbetets överinscende. De statliga byggnadsminnena skyddas genom särskild lagstiftning.

Plan- och bygglagen

Enligt den nya Plan- och bygglagen (PBL) är syftet bland annat att decentralisera ansvaret för planläggning och lokala bebyggelsefrågor samt att förenkla bygglovsbestämmelserna och plansystemet. Sedan den 1 juli 1990 skall det i varje kommun finnas en översiktsplan. I denna skall kommunen ange grunddragen för markens användning och bebyggelsens utveckling samt hur områden, som utgör riksintresse, skall tillgodoses.

* Varsamhet vid ombyggnad

Enligt PBL 3 kap, 10 §, skall tillbyggnader, ombyggnader och ändringar av en byggnad utföras varsamt så att byggnadens särdrag beaktas och dess byggnadstekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas till vara. Detta innebär att alla ändringar, även de som inte kräver bygglov, skall utföras varsamt. Detta gäller också interiören, t.ex. äldre planlösningar, rumssamband och rumsvolymer liksom inredningsdetaljer såsom kakelugnar och snickerier.

* Särskilt värdefulla byggnader

I PBL 3 kap, 12 § stadgas att byggnader som är särskilt värdefulla från historisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt eller ingår i ett bebyggelseområde av denna karaktär inte får förvanskas.

Förbudet mot förvanskning gäller alltså inte enbart enskilda byggnader utan kan tillämpas på hela miljöer, t.ex. en by, som bedöms ha ett kulturhistoriskt värde, även om varje byggnad, tagen för sig inte har ett sådant värde.

För att 3 kap, 12 § skall kunna tillämpas behöver inte byggnaden vara i byggnadsminnesklass. Det räcker att den är representativ för tidigare samhällliga eller estetiska ideal eller att den ger en god uppfattning om tidigare sociala villkor för en viss grupp. Lagen kan också tillämpas på byggnader eller bebyggelse, som haft betydelse för den historiska, arkitektur- och kulturhistoriska eller tekniska utvecklingen.

I varje enskilt tillståndsärende kan 3 kap, 12 § hävdas. Det är inte nödvändigt att skyddsbehovet kommit till uttryck i detaljplan eller områdesbestämmelser, även om detta kan vara lämpligt. Emellertid måste det i praktiken ha utretts på ett kompetent sätt att ifrågavarande kvalitéer finns.

Ägare till fastighet, för vilken skyddsbestämmelser utfärdats med stöd av 3 kap, 12 §, kan kräva ersättning av kommunen om skadan medför att pågående markanvändning avsevärt försvåras (PBL 14 kap, 8 §).

* Underhåll

Enligt PBL 3 kap, 13 § skall underhållet anpassas till byggnadens värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt samt till omgivningens karaktär. Vad gäller byggnader som är särskilt värdefulla (3 kap, 12 §) skall de underhållas så att deras särart bevaras.

Kravet på att värdena och karaktären i bebyggelsen skall bevaras, kan hävdas genom skyddsbestämmelser i detaljplan eller områdesbestämmelser. Kommunen kan enligt 8 kap, 6 § besluta att inom ett område, som utgör en värdefull miljö, krävs bygglov för att färga om byggnader eller byta fasadbeklädnad eller taktäckningsmaterial samt för att göra andra ändringar, som avsevärt förändrar deras utseende. Kommunen kan också besluta att bygglov krävs för att underhålla bebyggelse med särskilt bevarandevärde (3 kap, 12 §).

* Rivning

Vad gäller rivning krävs lov för att riva byggnader, som omfattas av detaljplan, om inte annat bestäms. Genom områdesbestämmelser får kommunen besluta att lov krävs för rivning av byggnad eller del av byggnad enligt PBL 8 kap, 8 §.

Rivning kan vägras av kommunen med stöd av PBL 8 kap, 16 §, om byggnaden omfattas av detaljplan eller områdesbestämmelser, behövs för bostadsförsörjningen eller bör bevaras på grund av byggnadens eller bebyggelsens historiska, kulturhistoriska, miljömässiga eller konstnärliga värde. Möjligheten att vägra rivning på grund av byggnadens kulturhistoriska

värde gäller inte enbart byggnader, som är särskilt värdefulla enligt 3 kap, 12 §, utan kan tillämpas också på byggnader, som i sig själva inte är märkliga, men som ingår i en enhetlig miljö värd att bevara.

Fastighetsägaren kan kräva ersättning av kommunen om rivningsförbud införts för dennes fastighet genom detaljplan eller områdesbestämmelser eller om denne vägrats rivningslov med stöd av 8 kap, 16 §. Enligt PBL 14 kap, 8 § har fastighetsägaren rätt till ersättning om skadan av att denne inte får riva är betydande i förhållande till värdet av berörd del av fastigheten. Någon bestämd gräns för när skadan skall anses som betydande har inte fastställts.

* Nya byggnader

Vid nybyggnad gäller alltid enligt PBL 3 kap 1 § att byggnaden skall placeras och utformas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- eller landskapsbilden och till natur- och kulturvärdena på platsen. Byggnaderna skall ha yttre form och färg, som är lämplig för byggnaderna som sådana och som ger en god helhetsverkan.

* Områdesbestämmelser

Områdesbestämmelser är ett planinstrument, som är avsett att kunna användas för att säkerställa att syftena med översiktsplanen tillgodoses eller att riksintressena säkerställs. Områdesbestämmelser är tänkta att komma till användning när bestämmelser behövs bara i några få avseenden. Geografiskt är områdesbestämmelserna avsedda för ett begränsat område.

Med hjälp av områdesbestämmelser kan lovplikten utökas bland annat i områden med värdefull bebyggelse till att gälla omfärgning och andra större utseendemässiga förändringar, rivning och ekonomibygnader för jord- och skogsbruket. Skyddsföreskrifter och rivningsförbud kan införas för särskilt värdefull bebyggelse.

MILJÖER AV SÄRSKILT KULTURHISTORISKT INTRESSE

Myringbyn

Byn ligger på en mot väster brant sluttande höjd ca 1 km nordost om Lysviks samhälle, med en vidsträckt utsikt över Fryken. Myringbyn uppvisar en ovanligt tät och samlad bybebyggelse omfattande ett 10-tal gårdar. Den odlade jorden till byns gårdar utbreder sig dels väster om byn, dels österut varefter vidsträckta skogsmarker vidtar, uppdelade på ett stort antal långsmala skiften. Särskilt sedd från öster framträder byn som en samlad enhet med en tät rad av röda uthusbyggnader. Manbyggnaderna är av skiftande ålder. Av betydande intresse är Storvålms (Myringbyn 1:4) manbyggnad från ca 1860. Den är av det för regionen typiska äldre slaget av boningshus med två hela våningar. Bland uthusbyggnaderna kan särskilt nämnas en kölna och en smedja med tillhörande kolhus (Myringbyn 1:14), som ligger strax öster om själva byn.

Myringbyns kulturhistoriska värde består i första hand av den koncentrerade bymiljön som helhet med omkringliggande ägor.

Ransby

Miljön omfattar en del av Ransby utmed den gamla vägen mot Stenvad och Sätergården med bl.a. gården Näståsen, soldattorp och Ransby f.d. skola med lärarbostad. Utmed den mjukt krökta landsvägen skuggad av höga björkar ligger en relativt välbevarad samling byggnader. Soldattorpet (Ransby 1:362) från 1800-talets mitt är i ganska ursprungligt och välhållt skick. Såsom en god representant för denna byggnadskategori i socknen äger byggnaden ett betydande kulturhistoriskt värde. Den f.d. bondgården Näståsen (Ransby 1:151) uppvisar på ett intressant vis manbyggnader från tre olika epoker. Den äldsta manbyggnaden av omålat timmer utgör ett mycket ursprungligt men tyvärr förfallet prov på socknens byggnadsskick i äldre tider. Till gården hör även timrade, faluröda uthus byggda i vinkel. Strax norr härom ligger Ransby f.d. skola och lärarbostad från början av 1900-talet. De är i relativt ursprungligt men något förfallet tillstånd. Anläggningen är representativ för de skolor som byggdes i socknen kring sekelskiftet.

Som helhet ger miljön i Ransby inom ett begränsat område prov på såväl äldre byggnadsskick som byggnader för olika samhällsfunktioner.

Råby/Hagarna

Miljö med f.d. handelsbod vid Övre Råby på Frykens västra sida. Utmed den trädkantade landsvägen ligger en liten samling byggnader, som härrör från den handelsverksamhet som tidigare bedrevs här. Vid norra sidan av vägen finns en välbevarad, år 1900 uppförd handelsbod med gul fasspontpanel (Råby 1:77). Till denna hör en ålderdomlig, timrad magasinsbyggnad, som enligt uppgift är från ca 1840. Vid södra sidan av vägen står en välbevarad manbyggnad från ca 1870 med bl.a. äldre typ av panel och en fin glasveranda (Råby 1:78). I denna byggnad bedrevs handel före det att den ovan omtalade handelsboden uppfördes. Huset omges av en äldre typ av trädgård. Omedelbart väster om denna byggnad ligger en f.d. bondgård (Hagalund) med en relativt välbevarad manbyggnad från ca 1920 och med uthus vid norra sidan av vägen.

Hagarna är en liten, välbevarad miljö, som genom sina välhållna och relativt ursprungliga byggnader omgivna av prydliga planteringar ger ett tilltalande intryck. Som exempel på de många handelsbodarna som tidigare fanns i socknen har miljön ett särskilt intresse.

Skäggegårdssätter

Skäggegårdssätter ligger på västra sidan av Björka älvs dalgång. Byn har karaktär av radby med gårdarna placerade efter varandra längs en bygata, som följer bergssidan i väster. Den odlade jorden breder ut sig på sluttningarna ned mot Björka älv i öster. Byns bebyggelse är tät och väl samlad. Den ena gårdens uthusbyggnader ligger ofta i omedelbar anslutning till nästa gård. Byn utgör ett exempel på den permanentning av tidigare säterbebyggelse som 1800-talets snabba folkökning medförde i socknen. Genom att bygden är relativt ung finns få riktigt gamla hus. Gården Myren (Skäggegård 1:43) med åbyggnader från sekelskiftet 1900 är dock välbevarad. I övrigt är bebyggelsen av varierande ålder och ursprunglighet.

Det kulturhistoriska intresset vad avser Skäggegårdssätter är framförallt knutet till byn som helhet med dess karaktär av radby under det att de enskilda byggnaderna sällan är så märkliga i sig.

FÖRTECKNING ÖVER SÄRSKILT BEAKTANSVÄRDA BYGGNADER/GÅRDAR I LYSVIKS SOCKEN

1. Lysviks-Backa 1:36
Västra Hedarna
Ek. karta 12 301
Gårdsanläggning
Gården uppstod som egen brukningsenhet på 1880-talet. Den relativt välbevarade manbyggnaden uppfördes 1885 av s.k. sågspånstegel med klädsel av faluröd slätpanel. Sadeltak täckt med eternit. Stall, ladugård och visthusbod bildar en på tre sidor väl omsluten gårdsmiljö. Den timrade visthusboden har en loftgång inklädd med panel. Till gården hör även en jordkällare med stenhuggeri av hög klass. Gården är intressant genom manbyggnadens ovanliga byggnadsmaterial och de välhållna uthusens gruppering kring gårdstunet.
2. Lysviks-Backa 1:223
Berg
Ek. karta 12 311
Loge/lada
Ensligt belägen skogsgård på höjdläge. Ålderdomlig loge/lada av omålat timmer med plåttak. Gårdens läge typiskt för finnbebyggelse.
3. Lysviks-Backa 1:237
Hagen
Ek. karta 12 229
Stall
Timrad, faluröd, välbevarad stallbyggnad med loftgång täckt med plåttak. Årtalet 1857 inristat i huset. Välbevarat exemplar på tidigare vanlig typ av stallbyggnad med loftgång.
4. Bjälverud 1:44
Ek. karta 12 229
Härbre, källarbod
Timrat omålat härbre av ålderdomligt slag. Timrad, delvis panelklädd, omålad källarbod.
5. Bjälverud 1:53
Rönningen
Mangårdsbyggnad, smedja
Välbevarad gårdsanläggning från sekelskiftet. Timrad mangårdsbyggnad klädd med vit fasspånpanel. Symmetriskt uppbyggd fasad med snickarglädjevrande mitt på västfasaden. Taket täckt med svart plåt. Timrad, omålad smedja i välbehållet skick.

6. Bjälverud 1:69
Höjden
Ek. karta 12 219
Härbre
Högt belägen gård. Falurött timrat härbre av ålderdomlig typ. Södra väggen klädd med spån.
7. Bjälverud 1:86
Bråtarna
Ek. karta 12 219
Manbyggnad, stall, härbre
Timrad manbyggnad från 1865 med gul lockpanel och tak av röd plåt. Ålderdomlig stallbyggnad av timmer med loftgång. Fasaden delvis timrad, delvis stickklädd. Stallet flyttades till platsen på 1890-talet. Härbre/matbod av omålat timmer med plåttak.
8. Lysviks-Bråten 1:6
Hagen
Ek. karta 12 310
Gammelstuga, stall, ladugård, visthusbod
Gårdsanläggning med lidläge. Gammelstuga av rödfärgat timmer i 2½ våning. Fasaden delvis panelklädd, delvis timmervägg. Taket täckt med tegel. Byggnaden troligen uppförd under 1800-talets första hälft som domargård. Den var ursprungligen större men delades och flyttades till sin nuvarande plats. Byggnaden utgör ett vackert och välbevarat exempel på en manbyggnadstyp, som tidigare var vanlig på de större gårdarna i socknen. Till gården hör också timrade, faluröda uthus i form av stall, ladugård och matbod från 1800-talets mitt och slut.
9. Lysviks-Bråten 1:7
Kårarna
Ek. karta 12 311
Linbastu
Linbastu belägen ett hundratal meter väster om själva gården. Byggnaden är uppförd av omålat timmer med mångåstak täckt med torv. Linbastun är i gott skick och fortfarande funktionsduglig. Den utgör härigenom ett gott exempel på en tidigare för trakten vanlig byggnadstyp.
10. Lysviks-Bäcken 1:11
Nerängen
Ek. karta 12 300
Gårdsanläggning
Intressant gruppering av gårdens byggnader med tydlig åtskillnad genom en häck mellan fågård och mangård. Stall och ladugård, båda vinkelbyggda, ligger symmetriskt på ömse sidor om uppfartsvägen. Manbyggnaden är uppförd av timmer med vit locklistpanel. I vinkel mot denna står ytterligare en manbyggnad uppförd 1916, tidigare använd som sommarstuga för gårdens folk. Denna byggnad av timmer med faluröd locklistpanel är i ursprungligt skick.
11. Lysviks-Bäcken 1:26
Hagen vid Bäckan
Ek. karta 12 300
Smedja, lada
Gården som har anor från 1700-talet ligger i Bäckens lilla bybildning. Smedjan är uppförd av omålat timmer och har tegeltäckt mångåstak. Ladan är byggd av falurött timmer med plåttak. Smedjan och ladan är välbevarade exempel på äldre typer av timmerbyggnader i området.

12. Lysviks-Gullsby
Nedre Fall
Ek. karta 12 229
- Linbastu*
Timrad, omålad linbastu med tegeltäckt mångåstak. Ena gaveln klädd med bräder.
13. Lysviks-Gullsby
Sättern
Ek. karta 12 229
- Gårdsanläggning*
Högt beläget f.d. torp. Manbyggnade uppförd av timmer med liten öppen veranda. De faluröda fasaderna är delvis av timmer, delvis klädda med locklistpanel. Timrad, omålad stallbyggnad av ålderdomlig typ med svalgång, förfallen. Loge av omålat timmer. Torpet är i ursprungligt, men något förfallet skick.
14. Lysviks-Gullsby 1:78
Nygård
Ek. karta 12 219
- Manbyggnad*
Välbevarad manbyggnad av 1920-talstyp i 1½våning med faluröd locklistpanel. Glasveranda. Korsfönster med småspröjsade övre rutor. Brutet tegeltäckt tak. Ett gott exempel på en byggnadstyp, som blev vanlig särskilt i Lysviks sockens västra del under 1920-talet.
15. Lysviks-Gullsby 3:1
Vänna
Ek. karta 12 219
- Gammelstuga*
Timrad stuga med omålade väggar utan panel och småspröjsade fönster med vita foder. Taket täckt med plåt. Välbevarat exempel på mindre manbyggnad från 1700- och tidigt 1800-tal.
16. Gällserud 1:97
Herrgårdsåsarna
Ek. karta 12 320
- Gårdsanläggning*
Utgård/säter till Gällseruds herrgård. Timrade uthusbyggnader, vilka enligt uppgift skall vara uppförda under 1700-talets andra hälft. Manbyggnaden nedbrunnen och på 1930-talet ersatt med ett litet brädsckjul. Uthusbyggnaderna består av stall och ladugård/loge av omålat timmer med tegeltäckt mångåstak. Uthusbyggnaderna, i synnerhet stallet, utgör fina exempel på traktens timmerbyggnadskonst. Tyvärr är stallbyggnaden delvis skadad genom en okänslig vidgning av en av dörröppningarna.
17. Gällserud 1:92/1:98
Väståsarna
Ek. karta 12 320
- Gårdsanläggning*
Välbevarad utgård, med flera timrade hus, till gården Kvarnström. In i sen tid flyttade hela hushållet ut till denna utgård under somrarna. Timrad, brunfärgad manbyggnad i 1½ våning med plåttak. Äldre pardörr. Timrad vedbod, visthusbod/snickarbod, loge och ladugård täckta med plåt. Ladugården dock förfallen med dåligt sticktak. Stall/redskapssckjul, fårhus och sommarladugård av bräder tillkomna under 1900-talet. Övriga byggnade troligen från 1800-talet. Genom förekomsten av flera timrade byggnader i relativt ursprungligt skick utgör gården ett fint och bevarandevärt prov på äldre byggnadskonst i socknen.

18. Lysviks-Kyrkby 1:31
Björkudden
Ek. karta 12 310
- Boningshus*
Välbevarad sekelskiftesvilla i Lysviks samhälle. Boningshuset är uppfört av trä i 1½ våning med halvvalmat tak. Fasaderna är klädda med gul fasspontpanel. Knutar, foder och väningsband är vitmålade. Uppbyggnaden av fasaderna är i stort sett symmetrisk med stor öppen veranda mitt på västra fasaden, som motsvaras av ett burspråk på den östra. Frontespiser bryter igenom taket på mitten av båda långsidorna. Snickarglädje i jugendstil finns i form av verandaräcken och kring frontespisernas takfot. Huset utgör ett välbevarat exempel på sekelskiftets villabyggnade med få motsvarigheter i Lysvik.
19. Kyrksäteren 1:1
Kyrksäteren
Ek. karta 12 311
- Manbyggnad, härbre*
F.d. säter/arendegård tillhörande kyrkan åtminstone sedan 1600-talet. Manbyggnad av timmer med faluröd locklistpanel. Öppen veranda mitt på västfasaden. Byggnaden uppförd 1890, välbevarad såväl interiört som exteriört. Härbre/visthusbod, den s.k. Alstermarksboden av omålat timmer med tegeltak.
20. Kårrud 1:64
Kårrudsäter
Ek. karta 12 301
- Gårdsanläggning*
Autentisk men delvis förfallen gård från sekelskiftet. Byggnaderna glest grupperade i en vid kvadrat kring gårdstunet. Manbyggnad av timmer med faluröd locklistpanel och öppen veranda placerad asymmetriskt på ena långsidan. Taket belagt med eternit. Till gården hör stall, ladugård, lillstuga och redskapsbod/magasin. Gården ger en god bild av hur en gårdsanläggning från sekelskiftet och 1900-talets första decennier kunde vara utformad. Renoveringsbehovet är dock stort.
21. Myringbyn 1:4
Storvåln
Ek. karta 12 310
- Manbyggnad*
Gården ingår i Myringbyns täta bymiljö. Manbyggnad av timmer i 2 våningar uppförd ca 1860 med röd locklistpanel. Svart plåttak. Entrén placerad asymmetriskt på södra långsidan med en liten öppen veranda framför. Byggnaden med sin relativt smala och höga byggnadskropp och flacka sadeltak är representativ för bebyggelsen på de lite större bondgårdarna i regionen vid 1800-talets mitt. Som ett av de få kvarvarande exemplen i Lysviks socken på denna tidigare vanliga byggnadstyp och som en del av Myringbyns samlade bymiljö har byggnaden ett högt kulturhistoriskt värde.
22. Myringbyn 1:14
Nol i Syberg
Ek. karta 12 310
- Smedja, kolhus, kölna, loge*
Gården ingår i Myringbyns täta bymiljö. Till gården hör flera äldre timmerbyggnader. Vid gårdstunet ligger logen av omålat timmer med plåttäckt mångåstak. Ca 250 meter öster om själva gårdstunet

ligger den timrade, omålade smedjan med mittåstak. Till smedjan hör ett litet timrat kolhus med mångåstak. Ca 50 meter norr om smedjan står en kölna av omålat timmer. Placeringen av smedjan och kölnan på några 100 meters avstånd från gårdstunet beror sannolikt på eldfaran. Såväl kölnan som kolhuset är troligen de enda kvarvarande exemplen på dessa byggnadstyper i socknen. De är därför av stort kulturhistoriskt värde.

23. Myringbyn 1:47
Nolsjöbergssättern
Ek. karta 12 311

Säterstuga

Välbevarad säterstuga av omålat timmer med mångåstak. Flackt sadeltak täckt med plåt. Småspröjsade fönster. Stugan är även interiört välbevarad. Byggnaden har ett stort kulturhistoriskt värde som dokument över det tidigare så betydelsefulla säterbruket i socknen. Norr om Nolsjöbergssättern ligger två ytterligare säterstugor, dock i sämre skick.

24. Myringbyn 1:78
Gatåsarna
Ek. karta 12 310/12 311

Ladugård, säterstuga

Välbevarad säter tillhörande gården Gatan i Myringbyn. Säterstuga av timmer med omålad locklistpanel och plåttak. Ladugård av omålat timmer med tegeltäckt mångåstak. Anläggningen är intressant genom att både säterstuga och ladugård finns bevarade. Den senare utgör ett gott exempel på traktens timmerbyggnadskonst.

25. Ransby 1:159
Näståsen
Ek. karta 12 310

Gårdsanläggning

Avstyckad f.d. bondgård med tre manbyggnader från olika epoker. En gammelstuga, troligen från 1800-talets första hälft, av omålat timmer i 1 våning i ursprungligt men förfallet skick. Fiskbensmönstrad dubbeldörr med foder, som upptill kröns av ett triangulärt fält. Knutlådor. Östra gavelröset pryds av ett lunettfönster med triangulärt foder. Mångåstak täckt med tegel. Den östra gaveln är skadad genom en okänslig öppning av timmerväggen från 1950-talet för garage! Interiört finns bl.a. gamla dörrar, ett väggfast hörnskåp och ett stort spiskomplex i köket. Till gården hör en mindre manbyggnad från 1920 i 1½ våning med plankstomme och gulmålad, stående pärlspåntspanel. Tegeltak. Den nuvarande manbyggnaden av vitrappad betong uppfördes 1962. Stall och ladugård av falurött timmer är sammanbyggda i vinkel. Gården är intressant genom att manbyggnader från tre olika epoker finns bevarade tillsammans. Gammelstugan är dock i behov av snara renoveringsinsatser.

26. Ransby 1:170
Stenvad
Ek. karta 12 320

Manbyggnad, ladugård

Säter/utgård i drift fram till 1950-talet. Timrad stuga med plåttak. Flyttad till platsen 1928. Timrad loge/ladugård med yxhuggna knutar. Enligt uppgift från ca 1820.

27. Ransby 1:177/1:186
Norra Nilsby
Ek. karta 12 330
Manbyggnad, stall
Välbevarad manbyggnad i 1 våning av timmer med faluröd locklistpanel. Flackt sadeltak täckt med plåt. Asymmetriskt placerad öppen veranda. Stall/magasin av omålat timmer, delvis panelklätt. Taket täckt med plåt.
28. Ransby 1:362
Boställ
Ek. karta 12 310
Manbyggnad
F.d. soldattorp. Manbyggnad i 1½ våning från 1800-talets mitt av timmer med faluröd, stående lockpanel. Tegeltak. Inbyggd förstukvist med överljuskrönt dubbeldörr symmetriskt placerad mitt på södra långväggen. Byggnaden besitter ett högt kulturhistoriskt värde såsom f.d. soldattorp i relativt ursprungligt och välhållet skick.
29. Ransby 1:454
Där sör i Lobråten
Ek. karta 12 310
Gammelstuga, loge, stall, sommarladugård
Gårdsanläggning med flera timrade hus. F.d. manbyggnad uppförd 1902 i 1½ våning av timmer. Tegeltak. Används numera som snickarbod. Loge i omålat timmer med tegeltak. Ålderdomligt stall av timmer med svalgång och mångåstak täckt med tegel. Sommarladugård av omålat timmer med mångåstak täckt av plåt.
30. Ransby 1:470
Täppsättern
Ek. karta 12 320
Manbyggnad
Vackert belägen f.d. säter/utgård nära Lisjön. Mycket välbevarad manbyggnad av omålat timmer i 1 våning av enkelstugetyp. Flackt sadeltak täckt med plåt. Delvis småspröjsade fönster. Av uthusen återstår stall och ett skjul.
31. Ransby 1:475
Nilsby
Ek. karta 12 330
Gårdsanläggning
En gård i mycket oförändrat skick från 1900-talets första decennier. Manbyggnaden i 1½ våning från 1912 av timmer, klädd med vit locklistpanel, är relativt stor för trakten. Den östra långsidan pryds av en praktfull öppen veranda i två våningar med fina lövsågerier. Byggnaden är såväl interiört som exteriört välbevarad. Till gården hör ladugård/stall och magasin från 1920-talet. En särskild bakstuga och en sommarladugård kan också nämnas liksom en timrad smedja, som ligger strax väster om själva gården. Genom sitt ursprungliga skick äger gården ett högt kulturhistoriskt värde.
32. Ransby 1:486
Kallkällan
Ek. karta 12 320
Gårdsanläggning
Manbyggnad av timmer i 1 våning med faluröd locklistpanel. Asymmetriskt placerad öppen veranda på södra fasaden med dubbeldörr. Plåttak. Byggnaden lär vara del av ett tidigare större hus, som flyttats hit. Till gården hör en faluröd ladugård/stall av timmer/bräder liksom en större, timrad omålad sommarladugård.

33. Ransby 1:516
Björkviken
Ek. karta 12 320
- Manbyggnad*
Mindre f.d. jordbruk vid Lisjöns västra strand. Manbyggnad uppförd 1931 i 1½ våning. Brädstomme klädd med faluröd locklistpanel. Öppen veranda på östra långsidan. Byggnaden är interiört välbevarad och har nyligen pietetsfullt renoverats.
34. Råby 1:44
Bjälveruds missonshus
Ek. karta 12 219
- Frikyrkokapell*
Frikyrkokapell av trä i 1½ våning med gulmålad panel av omväxlande liggande och stående fasspontpanel. På den östra långsidan sitter två gotiska fönster, vilka markerar byggnadens religiösa funktion. Relativt ursprunglig och välhållen frikyrkobyggnad från 1900-talets början, som väl kan representera den väckelse, som spelade en stor roll i bygden under 1800-talets 2:dra hälft och i början av 1900-talet.
35. Råby 1:76
Kårarna
Ek. karta 12 229
- Manbyggnad*
Jordbruk på västra sidan Fryken. Boningshuset är uppfört 1865 av timmer med faluröd locklistpanel i 1½ våning. Tegeltak. Fasaderna är symmetriskt uppbyggda. Den östra långsidan pryds på båda sidor om den öppna verandan av tidstypiska lunettfönster med triangulär inramning.
36. Råby 1:77
Hagarna
Ek. karta 12 219
- Handelsbod, magasin*
Välbevarad och välhållen f.d. handelsbod i övre Råby. Byggnaden uppfördes 1900 av timmer i 1½ våning. Den är klädd med omväxlande liggande och stående gul fasspontpanel. Plåttak. Till handelsboden hör ett timrat falurött magasin av ålderdomlig typ, enligt uppgift från ca 1840, som flyttats till platsen. Den f.d. handelsboden är ett gott exempel på de många lanthandlar, som tidigare funnits i socknen, varav några ännu lever kvar. Den ingår också i den välbevarade lilla miljön Hagarna.
37. Råby 1:78
Hagarna
Ek. karta 12 219
- Manbyggnad*
Timrad manbyggnad i 1½ våning uppförd 1870, tillbyggd 1905. Enligt uppgift skall byggnaden från 1870 tidigare ha stått på annan plats. Klädsel av locklistpanel med ovanligt bred profilerad locklist av äldre typ. Mitt på den östra fasaden skjuter en fin glasveranda fram. På båda sidor om denna sitter över bottenvåningens fönster, de typiskt värmländska lunettfönstren med triangulär inramning. Denna byggnad fungerade som handelsbod fram till att den omtalade (Råby 1:77) byggdes. Byggnaden är ett välbevarat och prydligt prov på traktens byggnadskonst från 1800-talets senare del.

38. Råby 1:90
Pettersmål
Ek. karta 12 229
- Boningshus*
F.d. säter/utgård vid socknens norra gräns, nära Frykens västra strand. Mycket välbevarad och vacker stuga av omålat timmer med tegeltak i 1 våning. Fiskbensmönstrad dubbeldörr. Byggnaden är uppförd 1862 som manbyggnad på ett torp men flyttades till sin nuvarande plats 1928.
39. Skäggegård 1:18/
Myringbyn 1:27
Sund
Ek. karta 12 311
- Gårdsanläggning*
Ensligt belägen gård vid vägen mellan Ransbysäter och Skäggegårdssätter. Manbyggnad av timmer i 1½ våning med faluröd locklistpanel. Öppen veranda på södra långsidan. Tak av plåt. Delvis timrad faluröd ladugård/stall. I nordslutningen bakom huset står en hög timrad visthusbod med mångåstak. Gården som länge stått obebodd är dock i förhållandevis gott skick och ger en god bild av en bondgård från 1800-talets slut och 1900-talets början.
40. Skäggegård 1:43
Myren
Ek. karta 12 310/12 311
- Manbyggnad*
Gård från sekelskiftet som ingår i Skäggegårdssätterns täta bymiljö med gårdarna placerade på rad utmed en bygata som följer bergsidan. Manbyggnaden uppförd 1898 av timmer med faluröd locklistpanel. Asymmetriskt placerad öppen veranda på västra långsidan. Rektangulära halvåsningsfönster på långsidorna. Flackt sadeltak täckt med eternit. Byggnaden är såväl exteriört som interiört välbevarad och ingår i en intressant helhetsmiljö, vilket tillsammans ger huset ett betydande kulturhistoriskt värde.
41. Solberg 1:60
Ivarsbjörke hållplats
Ek. karta 12 300
- F.d. stationsbyggnad*
Mindre stationshus i socknens södra del vid Frykdalsbanan uppfört ca 1915. Stationsbyggnaden är av standardmodellen för banans mindre stationer. Byggnaden är uppförd i 1½ våning av trä med halvvalmat tegeltäckt tak. Gul liggande fasspontpanel med vita knutar. Mitt på den västra fasaden finns en öppen väntkur. Asymmetriskt placerad på samma fasads södra del skjuter ett litet burspråk fram. Härigenom skapas ett intressant spel mellan in- och utgående former. Stilmässigt är byggnaden hållen i en slags jugend/nationalromantik med tidstypiska småspröjsade fönster. Till stationen hör också ett litet uthus med pyramidtak och samma fasadtyp som huvudbyggnaden. Stationsbyggnaden är välbevarad och i relativt gott skick.
42. Strandvik 1:16
Ek. karta 12 300
- Linbastu*
I backen strax öster ovanför gårdarna i Strandvik ligger denna relativt välbevarade linbastu av omålat timmer med stickbelagt mittåstak. Över den södra gaveln skjuter taket ut ca 1 meter utanför timmerväggen.

43. Strandvik 1:24
Hallarna
Ek. karta 12 300

Magasin, härbre, loge/lada

I Strandviks lilla bybildning med anor åtminstone sedan 1600-talet ligger f.d. gästgivargården Hallarna utmed den gamla landsvägen. Manbyggnaden är helt ny till det yttre även om stommen är gammal. Alldeles vid vägen ligger en magasinsbyggnad av falurött timmer med laxade knutar. Byggnaden har en vacker utformning med två symmetriskt placerade dubbeldörrar på västra fasaden och en liten frontespis med ett småspröjsat fönster krönt av ett mindre på kant stående kvadratisk fönster. Till gården hör också ett timrat härbre med mittåstak och en relativt långsträckt, delvis timrad faluröd ladugård/loge. Gården är intressant som del av den gamla landsvägsmiljön och genom sina bevarade timmerbyggnader.

44. Stävarby 1:21
Gärdet
Ek. karta 12 310

Manbyggnad

Släktgård från 1600-talet, som ligger i södra ändan av den täta bybildningen öster om järnvägen vid Lysviks samhälle. Prydlig manbyggnad av lite större modell av timmer i 1½ våning med faluröd locklistpanel. Flackt sadeltak med plåtbeklädnad. Symmetriskt uppbyggda fasader. På den södra långsidan flankeras entrén av två fönster på vardera sidan. Till huset hör en spishäll med datering 1855. Enligt uppgift är huset flyttat 1898. Öster om manbyggnaden ligger två parallella längor med stall/magasin och ladugård.

45. Stävarby 1:45
Lövsjö
Ek. karta 12 310

Manbyggnad

1920-talshus i 1½ våning av trä med vit locklistpanel. Brutet plåttäckt tak. Byggnaden, som ligger i Lysviks samhälle, är ett förhållandevis välbevarat exempel på den egna hemsbebyggelse som växte fram i Lysviks samhälle under 1900-talets första decennier.

46. Stävarby 1:103
Åsen
Ek. karta 12 310

Manbyggnad, magasin

En av socknens större gårdar belägen i södra utkanten av Lysviks samhälle. Manbyggnad av timmer i 1½ våning med gulmålad stående slät panel uppförd 1894. Tak av skiffer. Manbyggnaden som till sin storlek och utformning liknar en mindre herrgård har symmetriskt uppbyggda fasader med frontespiser på båda långsidorna. Den södra huvudfasadens mitt upptas av en öppen veranda vars stolpar bär upp en balkong. Av gårdens uthus kan särskilt magasinsbyggnaden av falurött timmer med lövsågade fönsterfoder nämnas. Manbyggnaden utgör ett fint och välbevarat exempel på en för socknen mindre vanlig typ av större manbyggnad från 1800-talets slut.

47. Sätergården 1:5
Där sör i Sätra
Ek. karta 12 320
- Stallbyggnad*
Vackert belägen gård vid St. Lisjöns norra strand. Stallbyggnad av timmer med svalgång. Tegeltak. Enligt uppgift skall byggnaden vara uppförd under 1700-talet. Den relativt stora stallbyggnaden har ett betydande kulturhistoriskt värde såsom ett välbevarat exempel på en i området tidigare vanlig byggnadstyp, men varav nu endast ett fåtal återstår. Den ger också ett fint prov på traktens timmerbyggnadskonst.
48. Sätergården 1:5
Sätergårdssäter
Ek. karta 12 331
- Ladugård, lada*
Ensligt belägen säter i socknens nordöstra hörn. Timrad ladugård med mångåstak. Timrad lada/ladugård med mångåstak. Båda byggnadernas tak täckta med plåt.
49. Sätergårdssäter 1:24
Sätergårdssäter
Ek. karta 12 331
- Säterstuga*
Säterstuga av omålat timmer med plåttäckt mångåstak. Tillsammans med de ovan nämnda byggnaderna (Sätergården 1:5) utgör denna stuga ett intressant exempel på hur avlägsna skogsområden användes för säterbruk.
50. Väsby 1:39
Ek. karta 12 229
- Säterstuga, ladugård*
F.d. säter belägen vid sockengränsen mot Fryksände. Säterstuga av omålat timmer. Mångåstak täckt med tegel. Ålderdomlig typ av ladugård av rundtimmer.
51. Väsby 1:41
Kärrtorp
Ek. karta 12 219
- Gammelstuga, visthusbod*
Gammelstuga från ca 1860 av omålat timmer i 1½ våning, delvis klädd med likaledes omålad lockpanel. Eternittäckt sadeltak. Visthusbod av omålat timmer med plåttak.
52. Västra Berga 1:58
Norra Torp
Ek. karta 12 219
- Gårdsanläggning*
Vackert belägen f.d. bondgård vid Frykens västra strand. Gården är enligt uppgift den första skattlagda gården på västra sidan Fryken och känd sedan 1500-talet. Ursprungligen skall den ha varit en säter till Östra Berga på östra sidan Fryken. Manbyggnad från 1885, ombyggd 1923 av timmer i 1½ våning. Faluröd locklistpanel. Öppen veranda av för trakten vanlig typ med äldre dubbeldörrar. Brutet tegeltak med frontespis mot öster. Av uthusen placerade runt gårdstunet förtjänar smedjan att särskilt nämnas. Denna är uppförd av tjärat timmer med tre olika slags blåsbälgar bevarade från olika tider.

53. Västra Berga 1:65
Häjsbråtängen
Ek. karta 12 229
- Härbre, stall*
F.d. bondgård med ålderdomliga timmerbyggnader. Härbre av omålat timmer delvis klätt med panel. Mångåstak täckt med eternit. Stallbyggnad av timmer med svalgång och mångåstak täckt med cementtegel. Såväl härbret som stallbyggnaden utgör relativt ursprungliga exempel på för trakten tidigare vanliga byggnadstyper.
54. Åsegård 1:132
Backen
Ek. karta 12 330
- Gårdsanläggning*
Mindre f.d. torp i de skogrika nordöstra delarna av socknen där ett stort antal torp anlades under 1800-talet. Manbyggnad av timmer i 1 våning med röd locklistpanel. Knutlådor. Flackt plåttäckt sadeltak. Den smala och låga manbyggnaden har ett ålderdomligt utseende, som dock något störs av målningen med modern röd plastfärg och det svarta plåttaket. Till torpet hör också en låg timrad ladugård/loge av äldre typ.
55. Åsegård 1:158
Mossäter
Ek. karta 12 312
- Gårdsanläggning*
Vackert belägen ensamgård vid sjön Jangen i socknens östligaste del. Gårdens inägor breder ut sig över sluttningen ner mot sjön. Uthusen grupperar sig på båda sidor om den högt belägna mangårdsbyggnaden i 1½ våning av timmer, klädd med faluröd locklistpanel. Huset, uppfört 1887, är i relativt välbevarat skick, bortsett från en mindre entréutbyggnad. Till gården hör ett 10-tal uthus varav flera timrade såsom stall/magasin, smedja, loge/lada, sommarladugård och svinhus. Gården är som helhet en välbevarad gårdsanläggning från 1800-talets slut och kan stå som en god representant för de ensligt belägna gårdar och torp som togs upp under 1800-talet i socknens östra, skogrika trakter.
56. Åsegård 1:170
Bäckarna
Ek. karta 12 310
- Gårdsanläggning*
Äldre bondgård med typiskt högt lidläge. Manbyggnaden i 2 våningar från 1800-talets början är tyvärr delvis förvanskad genom tilläggsisolering och ny panel. Till gården hör även en mera välbevarad arrendatorbostad från 1860 av timmer med faluröd locklistpanel. Flera fina timrade faluröda uthus ingår i gårdsmiljön såsom stall, källarbod, svinhus, loge och matbod. Matboden har svalgång och mångåstak. Genom gårdens läge och de välbevarade timrade uthusen från 17- och 1800-talen har gården ett betydande kulturhistoriskt värde.

57. Åsegård 1:187
Där sör i Bäckarna
Ek. karta 12 310
- Stall/matbod, stall*
Gården som i söder gränsar till föregående (Åsegård 1:170) har liknande lidläge med uthusen placerade i vinkel mot manbyggnaden på båda sidor om gårdstunet. Av särskilt kulturhistoriskt intresse är den kombinerade stall/magasins-byggnaden med inbyggd svalgång på gårdstunets norra sida samt ytterligare en timrad stallbyggnad även den med inbyggd svalgång på gårdstunets södra sida.
58. Åsegård 1:203
Lomåsen
Ek. karta 12 330
- Gårdsanläggning*
F.d. torp i nordöstra delen av socknen. Manbyggnad i 1½ våning uppförd 1924 med faluröd locklistpanel. Plåttak. Öppen veranda. Ladugård uppförd av timmer och med den säregna knubbtekniken d.v.s. vedträn i bruk. Loge/lada i omålat timmer. På den norra gaveln ett lunettfönster i triangulär inramning.
59. Åsegård 1:220
Södra Hallen
Ek. karta 12 310
- Gammelstuga*
Timrad f.d. manbyggnad i 2 våningar med faluröd locklistpanel och knutlådor. Eternittak. Byggnaden som har en enkelstugeplan är såväl exteriört som interiört välbevarad. I det inre finns bl.a. äldre tapeter och ett stort spiskomplex med bakugn. Årtalet 1833 är målat på en dörr, vilket eventuellt kan vara byggnadens tillkomstår. Byggnaden har ett högt kulturhistoriskt värde såsom en av de få kvarvarande exemplen på denna tidigare vanliga typ av manbyggnad i två våningar.
60. Åsegård 1:240
Mellanbruket
Ek. karta 12 311
- Blåsmaskinshus*
Blåsmaskinshuset vid Mellanbruket utgör en av de få återstående lämningarna efter Lövstaholms bruk i socknens sydöstra hörn, som under 1700 och 1800-talen utnyttjade vattenkraften i Jangsälven för järnbruksrörelse. Blåsmaskinshuset är uppfört av gråsten år 1848 med nylagt tegeltak. Byggnaden är i gott skick efter en restaurering i hembygdsföreningens regi. I den stämmingsfulla bruksmiljön vid den porlande bäcken ingår också stenmurar, som bl.a. utgör spår efter fördämningarna och en lastbrygga till ett kolhus samt en mindre stenbro över Jangsälven.
61. Åsegård 1:249
Boden
Ek. karta 12 311
- Smedja*
Välbevarad gårdssmedja strax väster om gården Boden. Den lilla smedjan av omålat rundtimmer delvis täckt med torvtak är av särskilt intresse då både härd och blåsbälg är intakta och funktionsdugliga.

62. Öjenäs 1:151
Ängsbråten
Ek. karta 12 300
- Gårdsanläggning*
Välbevarad gård på Frykens östra strandsluttning i byn Öjenäs. Manbyggnad från ca 1915 av timmer med faluröd locklistpanel. Vitmålat våningsband. Frontespis på västra och östra långsidorna. Tegeltak. Relativt oförändrad interiör. Flera manbyggnader av samma typ finns i Öjenäs. Bland uthusen kan nämnas en timrad omålad visthusbod, ett falurött timrat vedskjul och en delvis timrad ladugård/loge.
63. Öjenäs 1:188
Landsvägen
Ek. karta 12 300
- Gårdsanläggning*
F.d. bondgård i Öjenäs bybildning utmed östra landsvägen mellan Sunne och Torsby. Manbyggnaden, uppförd 1914, av timmer med faluröd locklistpanel är den för Öjenäs vanliga typen med frontespiser på båda långsidorna. Tegeltak. Den vinkelbyggda timrade uthuslängan är delvis ålderdomlig i synnerhet matboden med inbyggd svalgång.
64. Östra Berga 1:25
Vägen
Ek. karta 12 229
- Manbyggnad*
Mycket ursprunglig manbyggnad uppförd 1925 av trä i 1½ våning. Röd locklistpanel. Glasveranda. Brutet tak täckt med tegel. Frontespis på östra långsidan. Manbyggnaden utgör ett mycket välbevarat 1920-talshus. Såväl fönster som dörrar original.
65. Östra Berga 1:26
Norra Skönberga
Ek. karta 12 229
- Gårdsanläggning*
Större f.d. lantbruk vid Frykens östra strand. Manbyggnad av timmer med vit locklistpanel uppförd 1887. Gröna knutar och foder. Symmetriskt uppbyggda fasader. Den östra långsidan pryds av en öppen veranda med ovanligt fina lövsågerier. Halvvåningsfönster med vackra spröjsningar. Manbyggnaden har ett harmoniskt och välproportionerat yttre vilket ger den ett herrgårdsmässigt utseende vilket förstärks av gårdsplanens utförning med ett stort vårdträd. Stall och ladugård byggda i vinkel norr om manbyggnaden. Ladugården har en prydlig tegelfasad av för området ovanlig hög klass. Den vackra och välbevarade gården utgör en god representant för de lite större egendomar som finns koncentrerade till Östra Berga.
66. Östra Berga 1:109
Berga
Ek. karta 12 310
- Gårdsanläggning*
Turisthärbärge/hembygdsgård. Den mycket naturskönt belägna gården med milsvid utsikt över Fryken är känd sedan 1500-talet. Den fungerade under 1600-talet bl.a. som prästgård. Under 1800-talet utvecklades den till att omfatta såväl handelsbod som sågverk med stora skogsegendomar. År 1908 köptes gården av kommunen

för att användas som åldersomshem vilket den var i bruk som fram till 1975. Manbyggnaden uppfördes 1804 i 1 våning och påbyggdes 1834 med en 2:dra våning. Huset är byggt av timmer med vit locklistpanel och med knutlådor. Den östra huvudfasaden pryds av en frontespis med ett småspröjsat lunettfönster. Entrén utgörs av en öppen veranda med smala kolonner, vilka bär upp en balkong. Verandan är en nygjord efterbildning av den ursprungliga. De båda gavelröstena pryds vardera av två lunettfönster i triangulär inramning. Plåttäckt sadeltak. Det inre är helt ombyggt under ålderdomshemstiden. Öster om manbyggnaden ligger hembygdsgården, som är Lysviks gamla skola från 1843 och i sen tid flyttad till platsen. Bland gårdens många övriga byggnader förtjänar särskilt att nämnas lusthuset från 1834. Det består dock till största delen av nytt virke. Under lusthuset finns en f.d. vinkällare av sten. Ett välbevarat dass med spåntäckt tälttak ingår också i miljön liksom den välbevarade handelsboden. Den f.d. storm-avdelningen (rödstugan) där svårhanterliga intagna var placerade har ett visst socialhistoriskt intresse. Ladugård och bodar bildar en egen gårdsplan norr om manbyggnaden. Berga har ett betydande kulturhistoriskt värde såsom exteriört relativt välbevarad herrgårdsbyggnad med ovanligt naturskönt läge.

67. Östra Berga 1:112
Myra
Ek. karta 12 320

Mangårdsbyggnad, gammelstuga

Avstyckad mangårdsbyggnad till f.d. bondgård. Den relativt stora mangårdsbyggnaden uppfördes 1919 av timmer. Den är klädd med gul locklistpanel. Taket täckt med tegel. Den västra långsidan är prydd av en öppen veranda i två våningar som avslutas med en frontespis. På östra långsidan skjuter ett burspråk ut från väggen. Vid gårdsplanen norr om manbyggnaden står en mindre gammelstuga av falurött timmer med mångåstak täckt med tegel. Byggnaden är av ålderdomlig typ men tyvärr förfallen.

FORNLÄMNINGAR I LYSVIKS SOCKEN

I det följande redovisas de objekt som registrerats i samband med Riksantikvarieämbetets fornminnesinventering.

1966 inventerades området första gången och 1989 revideringsinventerades delar av området av Riksantikvarieämbetets fornminnesavdelning. Dessa delar bestod av den ekonomiska kartans blad; 12C 1i, 12C 1j, 12C 2i, 12C 2j, 12D 2a och 12D 3a.

De olika inventeringstillfällena gör att man kan finna olikheter i vilka objekt som registrerats. I revideringsinventeringen har flera nya fornlämningskategorier tillkommit, t.ex. stenåldersboplatser, övergivna gårdstomter m.m.

De nummer som redovisas i förteckningen anger Riksantikvarieämbetets fornlämningsnummer och är den officiella beteckningen för respektive fornlämning.

Objekten är uppdelade i olika förteckningar beroende på vilken kategori de tillhör.

Alla föremål som är registrerade som lösfynd redovisas i den första förteckningen. I förteckningen återfinns benämningen Ly. nr.. Ly. står i detta fallet för Lysviks hembygdsgård och fynden är registrerade i hembygdsgårdens arkiv. Lösfynden består främst av föremål som går att datera till stenåldern men även en spjutspets av brons som troligtvis kan dateras till bronsåldern har påträffats.

I den andra förteckningen redovisas lämningar från förhistorisk tid, fyndplatser för lösfynd upptagna i fornminnesinventeringen, samt fångstgropar. Fornlämningarna och föremålen dateringar sträcker sig från stenålder fram till järnålder. De förhistoriska lämningarna består främst av gravar i form av rösen. En stenåldersboplatz är registrerad i socknen samt ett flertal fångstgropar. Fångstgroparna har använts från stenåldern och fram till 1860-talet då de förbjöds.

I den tredje förteckningen redovisas lämningar från historisk tid samt platser med tradition. Plats med tradition innebär att en berättelse har uppstått kring en plats och denna tradition förs vidare muntligt.

I den andra och den tredje förteckningen finns lämningar som är registrerade som osäkra. Anledningen kan vara att de är så skadade att de är svåra att bedöma. Hänsyn bör tas till dessa om några markeringar ska göras i området. På Länsstyrelsens kartor finns lokalernas exakta läge utsatt.

Vid genomgången av fornlämningarna bedöms dessa ur dels vetenskapliga och bygdehistoriska aspekter men även ur allmän synpunkt. Den allmänna synpunkten innebär huruvida lämningen är representativ för sin kategori samt om den är lätt att besöka ur turistsynpunkt.

Bedömningen grundar sig på dagens kunskapsnivå som förändrar sig snabbt i takt med forskningen. Faktorer som är viktiga vid bedömningen av fornlämningarna i socknen är fornlämningarnas art, konstruktion, spridningsbild, terrängläge och i den mån det är möjligt, datering.

För fomlänningsanalysen är det viktigt att sätta in fomlämningarna i ett sammanhang med naturgeografiska förhållanden, övriga fomlämningar och lösfynd.

VÅRD OCH INFORMATION

Fomlämningarna i Lysviks socken ligger i jordbruksbygd eller i skogsmark. Under lång tid har fomlämningar i dessa lägen indirekt varit vårdade eftersom bonden låtit markerna användas till bete och hagmark. Skogsbruket sköttes manuellt och bortfraktningen av timret skedde med häst och släpa eller släde. Denna indirekta vård minskade mängden av träd- och buskvegetation och därmed bl. a. de skadeeffekter som t.ex. blåsten kunde ha på skogen.

I jordbruksarbetet var plogen mer skonsam när den var mindre djupgående än idag och lämningar belägna under jorden, exempelvis kulturlager från boplatsema låg skyddade.

Idag hotas fomlämningarna i skogsmark och jordbruksbygder av skogsindustrin och av jordbrukets förändring mot storskalighet och nedläggande av mindre brukningsenheter. Djupplöjning med moderna plogar som nu används inom jordbruket hotar lämningar som inte är synliga ovan mark.

Den bästa fomlänningsvården utgörs av ett hänsynstagande till lämningarna i form av ett anpassat markutnyttjande. På många ställen i landet används fomlänningsområden till betesmark och vårdas på ett naturligt vis. På vissa ställen vårdas fomlämningarna genom manuella arbetsinsatser.

Med stöd av paragraf 7 i lagen om kulturminnen m.m. äger Länsstyrelsen rätt att verkställa röjning och dylikt för fomlämningarnas vård och skydd. Under flera år har Länsstyrelsen i sitt fornvårdsprogram genom skogsvårdsstyrelsens försorg vårdat och satt upp skyltar vid vissa utvalda fomlämningar.

Plats som vårdas och som har informationsskylt:

Fomlämning 130	<u>Besbyggelselämningar</u> , bestående av tre husgrunder,
Råby	källargrund, röjningsrösen och röjda odlingsytor.
Karta: 12C 2j Kärrsviken SV	Platsen är skyltad; Råbysäter Väsby 1863–1890.
12C 2i Stöpsjön SO	

FORN LÄMNINGSANALYS

De förhistoriska lämningarna i Lysviks socken består av 27 rösen, en osäker hög och en stenåldersboplats. De historiska lämningarna består främst av kilometerstolpar och bebyggelselämningar. De lösfynd som påträffats är föremål som till största del går att datera till stenåldern men några föremål, bl a en bronsspjutspets, kan troligtvis dateras till bronsåldern.

Ett fåtal undersökningar av stenåldersbosättningar har gjorts i Värmland. Den äldsta undersökta boplatsen är ca 7000 år. Från och med denna period som kallas senmesolitikum påträffas spåren av människor i Värmland. Redskap som är vanliga för denna period är lihultyxor och trindyxor. Dessa yxor tillverkades i bergarter som fanns i området. Flintan importerades från sydskanandinavien och var därför inget naturligt material i Värmland.

I Norra Råda socken påträffades i 1993 års inventering en av Värmlands största kända stenåldersboplatser. Genom ytplockning har man funnit ca 1800 föremål och avslag. Boplatsen ligger intill klarälven på en höjd i åkermark.

I Lysviks socken har man registrerat en stenåldersboplats som innehöll en trindyxa och tre skafthålsyxor samt kol, sot och skärviga stenar. Skafthålsyxor brukar dateras till senneolitikum (slutet av stenåldern) och början av bronsåldern. Denna boplats kan ha haft kontinuitet under en längre period. Boplatsen är belägen i åkermark intill en sjö.

Flera av lösfynden i socknen är påträffade i numera uppodlad mark och det är därför svårt att uttala sig om deras kontext.

Det stora antalet lösfynd som har påträffats visar på möjligheten att det finns flera stenåldersboplatser i socknen. Särskilt sådana lösfynd som har påträffats i närheten av vattendrag och mindre höjder är boplatserindikerande.

Från bronsåldern har endast en bronsspjutspets påträffats.

I Värmland finns inga kända boplatser från bronsåldern men närheten till gravar i form av rösen brukar indikera bosättning. Från en undersökning i Nor socken har det visat sig att rösen har anlagts under både bronsåldern och järnåldern.

Inom en kilometers sträcka längs med Övre Frykens strand ovanför Lysvik är 18 rösen registrerade. I närheten av detta område bör boplatser ligga från bronsåldern och möjligtvis från järnåldern.

Inga fynd som kan dateras till järnåldern har påträffats i området och endast en hög (osäker) är registrerad. Gravformens högar brukar allmänt dateras till järnålder. Då denna gravform närmast saknas i området kan det vara så att man har anlagt rösen istället, även under järnåldern. Byggnadsmaterial i form av sten har varit lättåtkomligt.

Högar och övertorvade stensättningar, som brukar dateras till järnåldern, finns oftast i jordbruksbygder och löper därför större risk att bli bortodlade. Rösen och stenfyllda stensättningar återfinns däremot oftast i skogsmark och vid vattendrag och brukar klara

sig bättre. De två sistnämnda gravformerna kan däremot ha blivit utsatta för att man har plockat sten från dem för att använda till stengärdsgårdar m.m.

Fångstgroparnas datering är en annan viktig fråga. Dateringar i Norra Värmland visar att fångstgroparna har använts från stenåldern och framåt. I fornminnesinventeringen skiljer man på fångstgropar för älg och för varg. De förra brukar ofta ligga i system av flera gropar och vissa älggropar har kunnat dateras till stenåldern. Fångstgropar för varg brukar ligga ensamma och i anslutning till gårdsbebyggelse. Dessa gropar brukar vara av yngre datum. Än så länge finns det inga sätt att datera fångstgroparna utifrån dess utseende utan man kan endast datera dessa genom kolanalyser.

Vidare inventeringar skulle kunna finna fler boplatser vid sjöarna samt fler gravar i form av rösen.

LÖSFYND:

Trindyxa funnen i Backa 1910 på Nämndeman Sven Svenssons marker.

Karta: 12 D Ob Ly.203

Enkel skafthålsyxa funnen i Västra Berga 1:7 B. Funnen 1907 i dalen mellan Hejsbråten och Tappbråten.

Karta: Inv.nr Ly.221

Enkel skafthålsyxa, frag. funnen i Västra Berga 1:14, Råby 1:14, 1:13 i åker i Västra Lysvik i början av 1900-talet.

Karta: Inv.nr:Ly.214.

Skafthålsyxa utan hål funnen i backen, Västra Berga 1:20 A, Västra Lysvik.

Karta: Privat ägare

Skafthålsyxa funnen i Backen, Västra Berga 1:20 A, Västra Lysvik

Karta Privat ägare

Enkel skafthålsyxa funnen i Västra Berga 1:30 i åker tillhörande Hornsättra.

Karta inv.nr Ly 218

Spjutspets av brons påträffades i Västra Berga ca 1880. En yxa som påträffades i närheten är nu förekommen,

Karta Inv.nr SHM 12141

Stenklubba rund sten med runtgående ränna, Västra Berga?

Karta inv.nr 125 12:8

Dolk flinta förmodligen påträffade i Västra Berga.

Karta Inv.nr SHM 10647:9

Mejsel i flinta, funnen i Västra Berga(?) ca 1880

Karta inv.nr SHM 8646:25 saknas 1914

Trindyxa? Lihultyxa? funnen i åker i Myra, Östra Berga, 1910.

Karta inv.nr Ly.209 Ly. 210

Trindyxa funnen i Myra, Östra Berga, i åker. Funnen 1930

Karta inv.nr Ly.209?

Trindyxa funnen i Skörberga, Östra Berga, Lysvik, 1930.

Karta inv.nr Ly.217

Trindyxa funnen i åker på egendomen Myra, Omkring 1880.

Karta inv.nr 201

Skafthålsyxa funnen i åker nära gårdsbyggnad på gården Stallberg, Östra Berga, ca 1925

Karta inv.nr ? Förekommen

Egg, fragment av slipad grönstensyxa, funnen i Bjälverud 1935.

Karta: 12 C 1j inv.nr 245

Trindyxa funnen vid Bjälverud 300 meter väster om strandkant,

Karta inv.nr –

Trindyxa funnen vid hemmanet Bäckén 1933

Karta: 12C 0a inv.nr Ly.236

Skafthålsyxa funnen vid Bäckén 1:11 II 8–10 meter S om Nerängen 1920.

Karta: 12 D 0a Inv.nr 238

Lihultyxa funnen i åker "Där ut" i hemmanet Bäckén 1:4

Karta ? inv.nr 249

Trindyxa funnen i åker vid Bäckén 1:4 i närheten av landsvägen mellan Sunne–Torsby

Karta: 12D 0a inv.nr 204

Trindyxa funnen i åkern på Bäckén 1:4 1949

Karta: 12D 0a inv.nr 247

Skafthålsyxa funnen i Gullsby i Västra Lysvik 1935

Karta Privat ägare

Trindyxa funnen på hemmanet Strand, Jordberg 1930

Karta Inv.nr 207

Tunnackig yxa funnen ca 100 meter från Fryken vid vägen mellan Kyrkbyn och Bryggan 1954

Karta Inv.nr

Trindyxa funnen vid vägomläggning i Kårud 1:53, 1923

Karta: 12D 0a Inv.nr Ly. 206

Skafthålsyxa funnen i Västra Lysvik

Karta Inv.nr

Trindyxa funnen i åker på Myringby ägor 1926

Karta Inv.nr Ly.208

Tunnackig yxa av flinta funnen i Gatan, Myringby 1923

Karta Inv.nr Ly.224

Spjutspets av flinta funnen i åker vid Prästgården

Karta Inv.nr ?

Båtyxa funnen i åker i Ransby 1920

Karta: 12D 1a Inv.nr: Ly.213

Fragment av yxa? funnen i Ransbylunne

Karta: Inv.nr Ly.237

Yxliknande sten funnen i Ransättersby(ej närmare fyndort)

Karta: Inv.nr: Ly.211

Klubba? Sänke? funnen vid sjön Barr-fän, Ransbysäter

Karta: 12D 1b Inv.nr Ly. 239

Flintkniv funnen vid Ransbysäter

Karta: 12D 1b Inv.nr: Ly.260

Trindyxa funnen på egendomen Hagen, Råby 1885

Karta Inv.nr Ly. 220

Trindyxa funnen i Råby

Karta Privat ägare

Spjutspets av flinta funnen i Skäggegård

Karta Förekommen

Skafthålsyxa funnen i åker hos Erik Persson, Solberg

Karta Inv.nr ?

Enkel skafthålsyxa funnen i åker hos Erik Persson i Solberg, 1880

Karta Inv.nr Ly.212

Trindyxa funnen i Solberg omkring 1900

Karta: 12D 0a inv.nr Ly.222

Flintdolk funnen på Storön i sjön Jangen

Karta Inv.nr V.S. 545 i sunne hbf

Pilspets i skiffer funnen i mosse öster om Lysviks kyrka, 1922

Karta: 12D 1a inv.nr. Ly.235

Båtyxa funnen i mosse i Stävarbyn öster om Lysviks kyrka

Karta: 12D 1a Inv.nr Ly.216

Trindyxa funnen i potatislandet mellan Skönbergs gård och Vålbergs brunn 1938

Karta Inv.nr Ly.254

Trindyxa funnen norr om Vålberga brunn i Västra Lysvik 1906

Karta: 12C 1j Inv.nr Ly.205

Enkel skafthålsyxa funnen i potatislandet på Åsegård

Karta: 12D 1a Inv.nr Ly.215

Yxa, tjocknackig? funnen i Öjenäs

Karta: ? Inv.nr ?

Dolk antagligen av flinta funnen i Öjenäs 1914

Karta Inv.nr ? förekommen

Trindyxa av granit funnen i Öjenäs söder om Södra Heden

Karta Privat ägare

Stenklubba-nättyngd? okänd fyndplats

Karta – Inv.nr Ly.261

Skafthålsyxa okänd fyndplats

Karta – Inv.nr –

Spjutspets av skiffer okänd fyndplats

Karta – inv.nr –

Klubba med skafträna av granit okänd fyndplats

Karta – Inv.nr SHM 1251:8

Fasta fornlämningar

Numreringar enligt Riksantikvarieämbetets (RAÄ) fornlämningsregister.

Fornlämning 1 Karta: 12D 0a 6650	<u>Röse</u> , 6 m i diam, 0,5 m h. troligtvis odlingsröse
Fornlämning 2 Bäcken 1:4 Karta: 12D 0a 6650	<u>5 rösen</u> , 5–7 m i diam, 0,5–1,4 m h
Fornlämning 3 Östra Berga Karta: 12C 2j Kärrviken SO	<u>Fyndplats</u> för stenyxor, en lihultyxa, en håleggad mejsel och en trindyxa
Fornlämning 4 utgår	
Fornlämning 7 Karta: 12D 0a	<u>Röse</u> , osäkert, 4 m i diam och 0,5 m h.
Fornlämning 8 Karta: 12D 0a 6650	<u>Hög</u> , osäker, 7 m i diam och 1 m h.
Fornlämning 10 Karta: 12D 0a	<u>Röse</u> , osäkert, 4 m i diam och 0,5 m h. troligtvis röjningsröse.
Fornlämning 12 Karta: 12D 1a	<u>Fångstrop</u> , närmast rund, 2 m i diam, 0,8 m dj. omgiven av vall.
Fornlämning 16 Östra Berga Karta: 12C 2j Kärrsviken SO	<u>Röse</u> , 8,5 m i diam och intill 1 m h. Fornlämningen är skyltad av RAÄ.
Fornlämning 17 Östra Berga Karta: 12C 2j Kärrsviken SO	<u>Röse</u> , 7 m i diam och 0,8 m h.
Fornlämning 18 Östra Berga Karta: 12C 2j Kärrsviken SO	<u>2 Rösen</u> , 6–9 m i diam, 0,7–1 m h.
Fornlämning 19 Östra Berga Karta: 12C 2j Kärrsviken SÖ	<u>3 Rösen</u> , 5–9 m i diam, 0,3–1,4 m h.
Fornlämning 21 Östra Berga Karta: 12C 2j Kärrsviken SO	<u>Röse</u> , 6 m i diam och 0,9 m h.

- Fornlämning 22
Östra Berga
Karta: 12C 2j Kärrsviken SO
Röse, 8 m i diam och 0,7 m h.
- Fornlämning 23
Östra Berga
Karta: 12C 2j Kärrsviken SO
2 Rösen, 6 m i diam och 0,6–0,8 m h.
- Fornlämning 24
Östra Berga
Karta: 12C 2j Kärrsviken SO
2 Rösen, varav en rest av röse, 6–12 m i diam och 0,3–1,6 m h.
- Fornlämning 25
Östra Berga
Karta: 12C 2j Kärrsviken SO
3 Rösen och 1 stensättning, rösena är 10–12 m i diam och 1–1,5 m h, stensättningen är 3,5 m i diam och 0,2–0,3 m h.
- Fornlämning 26
Östra Berga
Karta: 12C 2j Kärrsviken SO
Röse, 6 m i diam och 0,5 m h.
- Fornlämning 27
Östra Berga
Karta: 12C 2j Kärrsviken SO
Plats för gravar, enligt uppgift ska 2 rösen ha varit belägna på platsen. Vid besiktningstillfället påträffades endast en stenmur.
- Fornlämning 29
Karta: 12D 0a
Kokgrop, närmast rektangulär, 4x2,5 m (V–Ö) och 0,6 m dj. Gropen är omgiven av en vall.
- Fornlämning 32
Karta: 12D 0a
Plats för fynd av stenring av grön täljsten.
- Fornlämning 33
Karta: 12D 0a
Plats för fynd av stenyxa. Förekommen.
- Fornlämning 36
Karta: 12D 1b
Plats för fynd av stenyxa.
- Fornlämning 41
Karta: 12D 0b
2 fångstgropar, 1 är närmast kvadratisk, 4x4 m och 0,5 m dj. 1 är närmast rund, 2,5 m i diam och 0,4 m dj.
- Fornlämning 42
Karta: 12D 1b
Plats för fångstgrop, muntlig uppgift om att det ska ha funnits en varggrop på platsen.
- Fornlämning 46
Östra Berga, Bråten
Karta: 12D 2a Sätergården SV
4 fångstgropar, 2 runda, 3–7 m i diam och 1–2 m dj
1 närmast oval, 3x2 m (VSV–ONO) och 0,8 m dj,
1 närmast kvadratisk, osäker, 5x5 m och 1 m dj.

- Fornlämning 63
Karta: 12D 1b 2 fångstgropar, en närmast kvadratisk 3x3 m(V-Ö) och 1 m dj. En närmast rund 2,5 m i diam och 0,9 m dj.
- Fornlämning 64
Karta: 12D 2a Sätergården SV Fångstgrop, närmast kvadratisk, 4,5x4,5 m (NNV-SSÖ) och 1,5 m dj. Runt gropen finns en övertonad vall.
- Fornlämning 77
Ransbylunne
Karta: 12D 2a Sätergården NV Fyndplats av stenyxa. Yxan förvaras på Lysviks hembygdsgård, Ly.237.
- Fornlämning 79
Ransby
Karta: 12D 3a Lomåsen SO Plats för fångstgrop, oval, 18x11 m och 2-2,5 m dj. Inga synliga vallar.
- Fornlämning 86
Sätergården
Karta: 12D 2a Sätergården NO Stenåldersboplats, 70x100 m(NO-SV). En trindyxa och 3 skafthålsyxor. Vid inventeringstillfället påträffades kol, sot, skärvsten och kvartsavslag.
- Fornlämning 94
Östra Berga
Karta: 12C 2j Kärrsviken SO Fyndplats för trindyxa. Yxan förvaras i Lysviks hembygdsgård. Inv.nr. Ly. 254.
- Fornlämning 95
Råby
Karta: 12C 2j Kärrsviken SO Fyndplats för skafthålsyxa. Yxan förvaras i Lysviks hembygdsgård. Inv.nr Ly. 221
- Fornlämning 96
Råby
Karta: 12C 2j Kärrsviken SO Fyndplats för skafthålsyxa. Okänd förvaringsplats.
- Fornlämning 97
Råby
Karta: 12C 2j Kärrsviken SO Fyndplats för skafthålsyxa. Yxan förvaras i Lysviks hembygdsgård. Inv.nr 218
- Fornlämning 105
Bråten
Karta: 12D 2a Sätergården NV Fångstgropsliknande lämning, kvadratisk 5x5 m, omgiven av vall. Möjligen grund till kolarkoja?
- Fornlämning 106
Östra Berga
Karta: 12C 2j Kärrsviken SO Röse, 6 m i diam och 0,4 m h.
- Fornlämning 109
Gullsby
Karta: 12C 2j Kärrsviken SV Fångstgrop, oval grop 3,5x2,5 m (N-S), 0,9 m dj omgiven av vall.
- Fornlämning 110
Gullsby
Karta: 12C 2j Kärrsviken SV Fångstgrop, rund 4 m i diam och 1,3 m dj omgiven av vall.

Fornlämning 122
Västra Berga
Karta: 12C 2i Stöpsjön SO

Fångstgrop, 3,5 m i diam och 0,9 m dj med omgivande vall.

Fornlämning 123
Västra Berga
Karta: 12C 2 i Stöpsjön SO

Fångstgrop, 3,5 m i diam och 0,8 m dj med omgivande vall.

Historiska lämningar:

Fornlämning 9
Kårrud 1:22
Karta: 12D 0a

Plats med tradition, på platsen är ett flyttblock beläget vilket traditionen berättar om.

Fornlämning 11
Östra Berga
Karta: 12C 2j Kärrsviken NO

Väghållningssten, 0,4 m h, 0,4 m bred och 0,15 m tj.

Fornlämning 13
Karta: 12D 1a

Milstolpe, 1,08 m h, 0,45 m br och 0,1 m tj.
Med inskriften 1/2 MIL 1767

Fornlämning 14
Karta: 12D 1a

Milstolpe, 0,88 m h, 0,3 m br och 0,09 m tj.
Inskriften: 1/4 MIL 1767

Fornlämning 15
Karta: 12D 1a

Tjärdal, närmast rund, 6 m i diam, 1,6 m dj, omgiven av jordvall

Fornlämning 20
Östra Berga
Karta: 12C 2j Kärrsviken SO

Milstolpe, 1,38 m h, 0,54 m br och 0,09 m tj

Fornlämning 28
Karta: 12D 0a

Milstolpe, 0,88 m h, 0,35 m br och 0,8 m tj.

Fornlämning 30
Karta: 12D 0a

Plats med tradition, "svälthålan". Enligt traditionen ska en finsk familj ha varit bosatta på plats och dött av svält.

Fornlämning 31
Karta: 12D 0a

Milstolpe, 1,33 m h, 0,51 m br och 0,09 m tj. Inskriften: AF I MIL I A H 1767

Fornlämning 34
Karta: 12D 1a

Plats för smältugn. Området är ca 31x10 m (NNV-SSO) och rikt på kolstybb och slagg.

Fornlämning 35
Karta: 12D 1b

Flyttblock, 3,4x2,5 m (N-S) och 3,4 m h.

- Fomlämning 37
Karta: 12D 0b
Plats för dammanläggning, såg och smedja.
Anläggningen ska ha kallats Nedre bruk och på 1800-talet tillhört Löfstaholms bruk.
- Fomlämning 38
Karta: 12D 1b
Plats för järnbruk, 350x150 m (närmast N-S). Endast en byggnad är kvar. Bruket tillhörde Löfstaholms bruk och kallades Mellanbruket.
- Fomlämning 39
Karta: 12D 1b
Plats för järnbruk, 135x125 m (N-S). Bruket tillhörde Löfstaholms bruk och kallades Övre bruk.
- Fomlämning 40
Karta: 12D 0b
Fördämningsvall, 65-70 m l, 7 m br och intill 3 m h.
- Fomlämning 43
Karta: 12D 3b
Klippgrotta, grottan kallas "Gråbergskyrkan".
- Fomlämning 44
Östra Berga
Karta: 12D 2a Sätergården SV
Hälsokälla, 1 m i diam och 0,8 m dj. Ett badhus ska ha funnits i anslutning till källan.
- Fomlämning 45
Karta: 12C 2j Kärrsviken SO
Kilometersten, 1,25 m h, 0,5 m br och 0,39 m tj.
- Fomlämning 47
Bråten
Karta: 12D 2a Sätergården SV
Kilometersten, 1,25 m h, 0,53 m br och 0,34 m tj.
- Fomlämning 48
Karta: 12D 1a
Minnessten, 1,13 m h, 0,54 m br och 0,32 m tj.
- Fomlämning 49
Lisjöberg
Karta: 12D 2a Sätergården
Bebyggelselämningar, bestående av två husgrunder, varav en med spismursröse. Platsen var bebodd fram till 1910-talet.
- Fomlämning 50
Karta: 12D 1a
Kilometerstolpe, 1,14 m h, 0,45 m br och 0,25 m tj.
- Fomlämning 51
Karta: 12D 0a
Kilometerstolpe, 0,96 m h, 0,43 m br och 0,24 m tj.
- Fomlämning 52
Karta: 12D 0a
Kilometerstolpe, 1,45 m h, 0,45 m br och 0,22 m tj.
- Fomlämning 53
Karta: 12D 1a Lysvik 3
Kilometerstolpe, 0,9 m h, 0,30 m br och 0,22 m tj.
- Fomlämning 54
Karta: 12D 1a
Kilometerstolpe, 1,15 m h, 0,3 m br och 0,16 m tj.

Fornlämning 55 Karta: 12D 0a	<u>Kilometerstolpe</u> , 0,95 m h, 0,32 m br och 0,2 m tj.
Fornlämning 56 Karta: 12D 0a	<u>Kilometerstolpe</u> , 1,1 m h, 0,3 m br och 0,22 m tj.
Fornlämning 57 Karta: 12D 1a	<u>Kilometerstolpe</u> , 0,93 m h, 0,32 m br och 0,21 m tj.
Fornlämning 58 Karta: 12D 0b	<u>Kilometerstolpe</u> , 1,07 m h, 0,3 m br och 0,3 m tj.
Fornlämning 59 Karta: 12D 0b	<u>Kilometerstolpe</u> , 0,94 m h, 0,3 m br och 0,35 m tj.
Fornlämning 61 Karta: 12D 0b	<u>Kilometerstolpe</u> , 0,74 m h, 0,4 m br och 0,2 m tj.
Fornlämning 62 Karta: 12D 1b	<u>Kilometerstolpe</u> , 0,85 m h, 0,3 m br och 0,13 m tj.
Fornlämning 65 Ransby Karta: 12D 2a Sätergården SÖ	<u>Masugnsruin</u> , 8 m i diam och 1,3 m h. På en yta av 20x15 m runt lämningen finns bruten malm?
Fornlämning 66 Ransby/Sätergården Karta: 12D 2a Sätergården NO	<u>Fördämningsvall</u> , rester ur 25 m l (NNÖ-SSV), 5-10 m br och ca 1,2 m h.
Fornlämning 67 Ransby/Åsegård Karta: 12D 2a Sätergården NO	<u>Fördämningsvall och kvarngrund</u> , resterna av fördämningsvallen är 20 m l (VNV-ÖSÖ), 2-5m br och 1,5-2 m h. Grunden är 5x5 m (NNÖ-SSV) och 1 m h.
Fornlämning 68 Ransby Karta: 12D 2a Sätergården SV	<u>Plats för fördämningsvall</u> , borttagen och på platsen finns nu en bro.
Fornlämning 69 Karta: 12D 1a	<u>Fördämningsvall</u> , ca 40 m l, 2,5 m br och intill 3 m h.
Fornlämning 70 2 m h. Karta: 12D 1a	<u>Fördämningsvall</u> , ca 30 m l (NV-SÖ), 4-5 m br och
Fornlämning 71 Karta: 12D 1a	<u>Platsen för bränneri och färgeri</u> , enligt traditionen ska ett bränneri och färgeri ha funnits på platsen.

Fornlämning 72 Karta: 12D 1a	<u>Grotta</u> , kallas "Tröllongen".
Fornlämning 73 Karta: 12D 1a	<u>Röse</u> , 7 m i diam och 0,6 m h.
Fornlämning 74 Bickberg NÖ Karta: 12 C 1i	<u>Blästerugn och slaggvarp</u> , ugnen är 5 m i diam och 0,3-1,2 m h. Slaggvarpen är 3 m i diam och 0,4 m h.
Fornlämning 75 Östra Berga Karta: 12D 2a Sätergården SV	<u>Bebyggelselämningar</u> bestående av två husgrunder 7x5,5 m och 5x4 m.
Fornlämning 76 Bråten Karta: 12D 2a Sätergården SV	<u>Bebyggelselämning</u> , 8x7(Ö-V). Husgrund med spismursröse.
Fornlämning 78 Ransby Karta: 12D 3a Lomåsen SO	<u>Bebyggelselämning</u> , bestående av husgrund med rest av spismursröse.
Fornlämning 80 Ransby Karta: 12D 3a Lomåsen SO	<u>Bebyggelselämning</u> bestående av husgrund med spismursröse.
Fornlämning 81 Sätergården Karta: 12D 2a Sätergården NO	<u>Bebyggelselämning</u> bestående av husgrund med spismursröse ca 1,8 m h.
Fornlämning 82 Sätergården Karta: 12D 2a Sätergården NO	<u>Bebyggelselämning</u> bestående av husgrund med spismursröse.
Fornlämning 83 Sätergården Karta: 12D 2a Sätergården NO	<u>Bebyggelselämning</u> bestående av husgrund med spismursröse.
Fornlämning 84 Backa Karta: 12D 3a Lomåsen SO	<u>Bebyggelselämning</u> bestående av husgrund med låg rest av spiseröse.
Fornlämning 85 Ransby Karta: 12D 2a Sätergården NO	<u>Bebyggelselämning</u> bestående av en husgrund och spiseröse.
Fornlämning 87 Ransby Karta: 12D 2a Sätergården SV	<u>Väghållningssten</u> , 0,5 m h, 0,4 m br och 0,1 m tj.

- Fornlämning 88
Ransby
Karta: 12D 2a Sätergården SV
Väghållningssten, 0,55 m h, 0,3 m br och 0,4 m tj.
- Fornlämning 89
Ransby
Karta: 12D 2a Sätergården SV
Väghållningssten, 0,5 m h, 0,4 m br och 0,1 m tj.
- Fornlämning 90
Ransby
Karta: 12D 2a Sätergården SV
Plats med tradition, låg berghylla som kallas Vilerhalla.
- Fornlämning 91
inskrption.
Sätergården
Karta: 12D 2a Sätergården NO
Gårdssten, 0,9 m l, 0,4 m h och 0,35 m tj. Med
- Fornlämning 92
Ransby
Karta: 12D 2a Sätergården NO
Naturbildning med namn Varggropen.
- Fornlämning 93
Karta: 12D 2a Sätergården SO
Väghållningssten, 0,6 m h, 0,5 m br och 0,2 m tj.
- Fornlämning 98
Ransby
Karta: 12D 2a Sätergården SO
Gruva bestående av ett dagbrott.
- Fornlämning 99
Ransby
Karta: 12D 2a Sätergården SV
Fördämningsvall, 30 m l och 5 m br.
- Fornlämning 100
Ransby
Karta: 12D 2a Sätergården SV
Bebyggelselämningar bestående av bostadhus med spismursröse och ladugårdsbyggnad.
- Fornlämning 101
Ransby
Karta: 12D 2a Sätergården SO
Bebyggelselämningar bestående av en husgrund ca 6x4 m med ett spisröse.
- Fornlämning 102
Ransby
Karta: 12D 2a Sätergården SO
Bebyggelselämning bestående av en husgrund ca 8x6 m med ett spisröse.
- Fornlämning 103
Gällserud
Karta: 12D 2a Sätergården SO
Plats för sågverk, enligt uppgift ska ett sågverk ha legat på platsen. Fördämningsvallar saknas.

Fornlämning 104 Bråten Karta: 12D 2a Sätergården NV	<u>Bebyggelselämning</u> bestående av en husgrund med spisröse.
Fornlämning 107 Gullsby Karta: 12C 1j Bjälverud NV	<u>Väghållningsten</u> , 0,7 m h, 0,65 m br och 0,1 m tj.
Fornlämning 108 Gullsby Karta: 12C 2j Kärrsviken SV	<u>Plats för namn och tradition</u> , platsen användes som mötesplats för ungdomar vid gamla landsvägen. Platsen kallas Gladansåsen.
Fornlämning 111 Gullsby Karta: 12C 2j Kärrsviken SV	<u>Fördämningsvall</u> , 125 m l.
Fornlämning 112 Västra Berga Karta: 12C 2j Kärrsviken SV	<u>Kilometersten</u> , 0,9 m h, 0,4 m br och 0,15 m tj.
Fornlämning 113 Råby Karta: 12C 2j Kärrsviken SO	<u>Stenvalvsbro</u> , i ett valv, 5 m l och 3,5 m br.
Fornlämning 114 Råby Karta: 12C 2j Kärrsviken SO	<u>Fördämningsvall</u> ca 13 m l, 1,5 m h och ca 2 m br.
Fornlämning 115 Gullsby Karta: 12C 2j Kärrsviken SO	<u>Slaggförekomst</u> i en liten bäck. Slaggförekomsten finns på en sträcka av 12 m.
Fornlämning 116 Råby Karta: 12C 2j Kärrsviken SV	<u>Tjärdal</u> , 2,5x2 m (N-S) och 0,5 m h.
Fornlämning 117 Västra Berga Karta: 12C 2j Kärrsviken SV	<u>Slaggförekomst</u> , slaggförekomst på en yta av 1 m i diam. 12 m 370 gon om nr 1 är en till slaggförekomst på en yta av 1 m i diam.
Fornlämning 118 Östra Berga Karta: 12C 2j Kärrsviken NO	<u>Väghållningsten</u> , 0,9 m h, 0,33 m br och 0,12 m tj.
Fornlämning 119 Bjälverud Karta: 12C 2j Kärrsviken NV	<u>Kilometersten</u> , liggande, 0,55 m l, 0,4 m br och 0,15 m tj.
Fornlämning 120 Gullsby	<u>Bebyggelselämningar</u> bestående av två husgrunder röjningsrösen, stengårdsgårdar och röjda ytor.

Karta: 12 C 2j Kärrsviken NV

Fornlämning 121
Västra Berga
Karta: 12C 2i Stöpsjön SO

Bebyggelseämningar bestående av två husgrunder varav en med spismursröse.

Fornlämning 124
Västra Berga
Karta: 12C 2i Stöpsjön NÖ

Bebyggelseämning bestående av en kraftig källargrund 5x5 m.

Fornlämning 125
Västra Berga
Karta: 12C 2i Stöpsjön SO

Bebyggelseämningar bestående av två husgrunder varav en med spismursröse.

Fornlämning 126
Västra Berga
Karta: 12C 2i Stöpsjön SO

Bebyggelseämningar bestående av två husgrunder varav ett med spismursröse.

Fornlämning 127
Västra Berga
Karta: 12C 2i Stöpsjön SO

Bebyggelseämning bestående av en husgrund med ett litet spismursröse.

Fornlämning 128
Västra Berga
Karta: 12C 2i Stöpsjön SO

Bebyggelseämning bestående av två husgrunder varav ett med spismursröse.

Fornlämning 129
Bjälverud
Karta: 12C 2j Kärrsviken NV

Bebyggelseämning bestående av en husgrund med spismursröse och en källargrund.

Fornlämning 130
Råby
Karta: 12C 2j Kärrsviken SV,
12C 2i Stöpsjön SO

Bebyggelseämningar bestående av 3 husgrunder, källargrund, röjningsrösen och röjda odlingsytor. Platsen är skyltad: Råbysäter Väsby 1863–1890.

Fornlämning 131
Gullsby
Karta: 12C 2j Kärrsviken NV

Bebyggelseämningar bestående av två husgrunder varav en med ett ca 1,5 m h spisröse.

Fornlämning 132
Karta: 12C 1i Bickberg NÖ

Såglämning 7x5 m (N-S) bestående av 3 kallmurade postament. 3 m N om 1 finns en dammvall.